

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

بایدها و نبایدهای عزاداری

ناصر باقری بیدهندي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بایدها و نبایدهای عزاداری

نویسنده:

ناصر باقر بیدهندی

ناشر چاپی:

مجهول (بی جا ، بی نا)

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	بایدها و نبایدهای عزاداری
۷	مشخصات کتاب
۷	سوگواری در اسلام
۸	حکم عزاداری
۹	تاریخچه مجالس عزاداری حسینی
۱۴	اهداف برپایی مراسم
۱۴	اشاره
۱۸	عوامل مؤثر در جاودانگی، گسترش و تحول مراسم عزاداری
۱۸	تشویق و ترغیب شاعران آیینی به مرثیه سرایی
۱۹	گریستن و گریانیدن
۲۰	توصیه و ترغیب به زیارت سرزمین کربلا و سالار شهیدان
۲۰	ارج نهادن به خاک کربلا و سجده نمودن بر تربت آن حضرت
۲۰	تشویق به برگزاری مجالس ذکر مصیبت و تبیین اهداف نهضت حسینی
۲۲	وظایف شیعیان
۲۵	وظایف بنیانگذاران و گردانندگان
۲۵	اشاره
۳۰	وظایف اهل منبر
۳۰	اشاره
۳۱	صلاحیت های علمی و عملی
۳۲	آگاهی از موضوع
۳۲	برخورداری از کردار نیک و اخلاق رفیع اسلامی
۳۲	محبوبیت
۳۲	تطابق کردار و گفتار

۳۴ ..... راستی و راستگویی

۴۰ ..... نوای شاعران حسینی

۴۸ ..... رسالت مقدس و بایدهای مداحی

۶۰ ..... پاورقی

۶۹ ..... درباره مرکز

نویسنده: ناصر باقری بیده‌ندی

ناشر: ناصر باقری بیده‌ندی

سوگواری در اسلام

عزاداری و سوگواری هدفمند بر عزیزان از دست رفته، طبیعی بشر است و از مهر و محبت سرچشمه می‌گیرد و از آغاز آفرینش تا عصر حاضر رواج داشته است، لکن در این نوشته به رویکرد اسلام در این باره پرداخته می‌شود. با مراجعه به منابع معتبر می‌توان دریافت که پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله در مرگ بسیاری از افراد گریست؛ مانند گریستن بر حمزه، جعفر، ابراهیم و عثمان بن مظعون. [۱] سال وفات حضرت خدیجه و جناب ابوطالب را در مکه، عام الحزن، یعنی سال عزا نامید و سفارش به برگزاری مجالس عزا فرمود. [۲] و مسلمانان نیز برای شهدای صدر اسلام سوگواری کرده و مرثیه خوانی کردند و پیامبر صلی الله علیه و آله نه تنها آنان را از این کار نهی نفرمود، بلکه عمل آنان را تأیید فرمود. به دنبال ارتحال حضرت محمد صلی الله علیه و آله، صحابه بزرگوار آن حضرت از دوری او به شدت گریستند، و در رثای حضرت سرودهایی انشاء کردند؛ [۳] چنانکه عایشه در مصیبت وفات پیامبر صلی الله علیه و آله بر صورت خود سیلی زد. [۴] و اما از سال ۶۱ هجری که پیشوای آزادگان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام با یاران و اهل بیت ایثار گرش، در سرزمین کربلا با لب تشنه در کنار فرات با وضعیتی دلخراش و بی سابقه و به گونه ای مظلومانه به شهادت رسید، سوگواری به مدرسه سیار عمومی تبدیل شد تا برای تربیت و احیای امر پیامبر و ائمه علیهم السلام به صورت الهام در آید و وسیله ای برای روشن شدن حق از باطل و شناخت حسینیان از یزیدیان

حکم عزاداری

در خصوص جواز اشک ریختن در غم از دست رفتگان، همه مذاهب اسلامی اتفاق نظر دارند. اما درباره گریه با صدای بلند، شیعه، شافعیان و حنبلیان حکم به جواز کرده اند. [۵] (گرچه در مقام عمل و در مرحله انجام بیشتر اهل سنت به گریه کردن شیعه خرده می گیرند.) فقیه ماهر، صاحب جواهر در اثر گرانسنگ خود جواهر الکلام می نویسد: بدون شک گریستن بر متوفا به دلیل روایات متعددی که به حد تواتر معنوی رسیده و فتاوی فقها جایز است. و آنگاه به روایات گریستن رسول خدا صلی الله علیه و آله بر حمزه سید الشهداء و فرزندش ابراهیم و جز آنان عثمان بن مظعون [و نیز گریه حضرت فاطمه علیها السلام بر پدر بزرگوار و خواهرش رقیه] و گریه ممتد و طولانی امام زین العابدین بر پدر بزرگوارش، اشاره می کند و سپس می فرماید: تمام این موارد نشان دهنده این واقعیت است که ندبه و نوحه سرایی برای کسانی که دارای ویژگی های برجسته اند، مانعی ندارد، بلکه مستحب است تا در پرتو مجالس عزا، فضایل و مکارم آنان نشر یابد و دیگران سرمشق و الگو بگیرند. صرف نظر از لزوم یاد ایام الله، و لزوم تعظیم شعائر الهی [۶] و لزوم مودت نسبت به اهل بیت علیهم السلام و مواسات با اهل بیت و اخبار و احادیث متعدد و عمل پیامبر صلی الله علیه و آله و رفتار ائمه معصومین علیهم السلام و سیره مستمر که بر مشروعیت عزاداری در دست است می توان گفت برپایی این گونه مجالس امری عقلایی و در تمام مناطق جهان معمول است که در برابر حوادث شخصی و یا اجتماعی مراسمی تشکیل داده و به سوگ می نشینند. بنابراین عزاداری نه

تنها جایز بلکه با توجه به آثار مترتبه و فوائد آن امری است رایج و مورد قبول تمامی خردمندان و اهل دانش می باشد. مؤمنان با شهادت امام حسین علیه السلام عزادار شدند گریستند [۷] مرثیه گفتند و به زیارت مزار شهیدان شتافتند. و تا زمانی که اسلام در صحنه است و پیامبر خاتم پیرو دارد این عزاداری باقی خواهد ماند، زیرا لازمه محبت بر آل پیامبر و ادای حقوق آنان، عزاداری است و مراسم سینه زدن و زنجیر زدن و حرکت دسته های سینه زنی در خیابان ها و بازارها و روشن کردن چراغ ها و بلند کردن علم ها و پرچم ها قرن هاست که جریان داشته است و مورد تأیید علما و مراجع بزرگ در مقام فتوی و عمل بوده است. اگر این مراسم جایز نبود بزرگان دین خاصه آنان که دارای نفوذ و قدرت بودند از آن نهی می کردند. سکوت آن گرامیان و حضورشان در این مراسم، دلیل تأیید آنان است. فقهای اسلام شناس بقای عاشورا را ضامن بقای اسلام و عزت مسلمین می دانستند و لذا توصیه می کردند عاشورا را زنده نگه دارید.

تاریخچه مجالس عزاداری حسینی

از روزگار نخست خلقت آدم علیه السلام تا زمان وقوع حادثه جانگداز کربلا، جریان شهادت سید و سالار شهیدان امام حسین علیه السلام به طرق مختلف مطرح گردیده است. برای آن امام همام، انبیاء و امامان گریسته و یا متألم شده اند و از ضجیح فرشتگان و بکاء آنان در کتب مشهور، سخن به میان آمده است! صحابه بزرگوار رسول خدا صلی الله علیه و آله نیز پس از آگاهی از حوادثی که در آینده اتفاق خواهد افتاد برای امام حسین علیه السلام گریه کرده اند در حالی که آن بزرگوار هنوز چشم به جهان نگشوده بود. پس

از وقوع حادثه کربلا اولین کسانی که این مصیبت عظمی را با چشمانی اشکبار و دلی تافته از غم و حزن گزارش می کردند و بر خرمن هستی هر جنبنده ای آتش می افکندند، حضرت سجاد علیه السلام و عقیله بنی هاشم، زینب کبری علیها السلام و دیگر بازماندگان عاشورا بودند. آنان گاهی در کنار اجساد قطعه قطعه شده شهیدان، زمانی در بازار و کنار دروازه ها، گاهی در مجالس عمومی، زمانی در مسجد و در جمع نمازگزاران و گاهی در حضور حاکمان و فرمانروایان ستمگر و ظالمی همچون عبیدالله بن زیاد به بیان مصائب و ظلمی که بر شهیدان رفته بود مبادرت می ورزیدند. امام زین العابدین علیه السلام پیوسته سوگوار عاشورا بود و در این مصیبت بزرگ مدت سی و پنج سال گریست و اهتمامش بر این بود که واقعه کربلا را در برابر دیدگان مردم مجسم سازد و آن را زنده نگاه دارد. امام باقر علیه السلام که در واقعه غم انگیز کربلا حضور داشت ذکر مصیبت عاشورا را در صحرای عرفات نیز توصیه می نمود. و امام صادق علیه السلام فرمود: پدرم هرگاه از مصیبت سیدالشهداء علیه السلام یاد می کرد، اشک از دیدگانش جاری می شد. ایشان در بیت شریف خود فضا و مقدمات گریستن را مهیا می ساخت. محرم الحرام ماه حزن اهل بیت علیهم السلام بود و در این ایام غم و اندوه بر امام کاظم علیه السلام چیره می شد. امام علی بن موسی الرضا علیه السلام نیز اهمیت فراوانی به عزاداری امام حسین علیه السلام می داد. قصیده دعبل که در حضور آن جناب در رثای ابا عبدالله علیه السلام خوانده شده بسیار معروف است. و نیز آن امام همام به بازماندگان در شهر مدینه، ادامه این راه را توصیه می نمود. و دیگر امامان

معصوم علیهم السلام هر یک در زمان خود در ترویج این سنتِ سَیِّئِه کوشا بودند و گاه خود از مصائب جدشان یاد کرده، به شدت می گریستند و دیگران را می گریاندند و ابراز احساسات در رابطه با مصائب جانسوز کربلا را از عالی ترین عبادات و ارزش ها می دانستند. اگر حادثه عاشورا یکی از روشن ترین فصول تاریخ شیعه است از این روست که اهل بیت در هر فرصتی به گزارش حادثه پرداخته و جزئیات واقعه را تشریح کرده اند. پس از زمان ائمه علیهم السلام هادیان امت به تأسی از مقامات عصمت و طهارت این راه را با پیگیری و پایداری پیموده اند و عزاداری امام حسین علیه السلام توسط وارثان مکتب اهل بیت، رونق خود را حفظ کرده است. پیروان صادق آن بزرگواران (خواص شیعیان) و عارفان به مقام امامت نیز با تأسی به انبیاء و اولیاء و تبعیت از رویه مراجع بزرگ تقلید شیعه به این سیره حسنه عمل کرده اند و هرگاه شرایط مهیا شده، آشکارا به عزاداری پرداخته اند. بنا بر گزارشهای تاریخی در عصر مأمون و بعضی دیگر از خلیفگان عباسی که شیعیان آزادی عمل مختصری داشتند به طور آشکارا به عزاداری سرور شهیدان می پرداختند. اما بعد از معتصم به دلیل سختگیری حاکمان ستمگر، عزاداری غالباً به صورت مخفی انجام می شد تا در سال ۳۵۲ هجری معزالدوله دیلمی - یکی از سلاطین بزرگ و مقتدر آل بویه - عزاداری روز عاشورا را به طور رسمی در بغداد معمول ساخت. [۸]. و در مصر نیز خلفای فاطمی به عزا و ماتم می پرداختند. [۹] در شهره قاهره که تازه آن را بنا کرده بودند، مانند بغداد، در روز عاشورا دسته عزاداری راه

می افتاد. و از آن زمان به بعد مراسم عزاداری با شدت و ضعف ادامه یافت. تا زمان تیموریان که رونقی جدی گرفت و چنین بود که این حرکت به سایر کشورهای آسیایی نظیر ایران، برخی کشورهای عربی و شمال آفریقا رسوخ کرد و در عصر صفویه رونق کامل یافت. توجه مردم ایران به عزای حسینی زبانزد خاص و عام بوده و هست و ان شاء الله تعالی خواهد بود. از برکت خون امام حسین و یاران جان باخته اش امت مسلمان هر سالی پر شورتر از سال قبل، یاد و خاطره سالار شهیدان و فداکاری هایشان را پاس داشته اند. در بلاد شیعه آن اندازه که مجلس تذکر به یاد اولیای الهی، خصوصاً به یاد فداکاری بی نظیر سید الشهداء علیه السلام تشکیل می شود هیچ مجلسی دینی و سیاسی و ادبی و اجتماعی دیگری منعقد نمی گردد. اهمیت عاشورا به اندازه ای است که نه تنها شیعیان، بلکه بسیاری از اهل سنت نیز در آن روز عزاداری می کنند [۱۰] زیرا محبت ذوی القربای پیامبر صلی الله علیه و آله تنها اختصاص به شیعیان ندارد. حتی پیروان دیگر ادیان و مذاهب الهی، برای امام حسین علیه السلام و مراسم سوگواری آن حضرت احترام قائلند و وقتی نام مقدسش را می شنوند در خود احساس همبستگی و ارتباط و گاه شیدایی می کنند و در تشکیل مجالس عزا، بویژه در عاشورای حسینی، اهتمام می ورزند و بخشی از ثروت و ساعت ها از وقت خود را به این امر مقدس اختصاص می دهند و در ماه حزن و اندوه آل محمد صلی الله علیه و آله محزون اند و از مدرسه عشق و ایثار او بهره می برند. گمان نمی کنم کسی در میان مدافعان حق و حقیقت

و شهدای راه فضیلت شخصی نظیر امام حسین علیه السلام دیده باشد که پیروان همه مذاهب این گونه از او یاد کنند. و نیز هیچ حادثه ای را در عالم نمی توان نشان داد که چنین تأثیری داشته باشد و ملت های مختلف را تحت تأثیر قرار داده باشد. حادثه جانگداز طف چنان اثر عمیقی بر ارکان تشیع گذاشت که اقشار مختلف به فراخور حال و درجه کمال، به ایفای رسالت پرداختند: تاریخ نگاران و نویسندگان متعهد و آگاه در بعد نظری و عملی و جنبه های حماسی قیام عاشورا در حد توان بعدی از ابعاد آن را دیده و کاویده و از آن دریا سیویی به ارمغان آورده و کتاب ها و رساله های بیشماری نگاشته اند. [۱۱]

عاشقان دلباخته نهضت عاشورا مجالس ذکر اهل بیت برپا داشته، شاعران مکتب آل الله با سروده های آتشین، ضمن ابراز سوز و گداز درونی خویش، حماسه و خروش دلاورمردان عرصه طف را به بهترین وجه و مهیج ترین شکل به تصویر کشیده اند. اشعار ارزنده و دلنشین این قشر همواره در خاطره ها جاوید و باقی است. واعظان متعظ و ذاکران متعهد با ایراد سخنرانی های پرشور و حزن انگیز، شراره های غم و اندوه به خرمن دل های عاشقان حسینی زده، با تواضع و خاکساری تمام به روضه جانکاه شهیدان دشت کربلا دست یازیده، و مرثیه سرایی نمودند و با ذکر مصیبت های عاشوراییان، و اشک و آه شیعیان حاضر در مجلس رنگ و بوی خاصی به محافل بخشیدند که هر کدام در حد اخلاص خود، مثاب و مأجور خواهند بود. در یک سخن هیئت های مذهبی، چنان عظمت و جاذبه ای داشته که قلوب توده های وسیعی از علاقه مندان به آن پرکشیده و خواهد کشید. آری این گونه بود که

یاد محرم ۶۱ ه و حماسه سازان قیام خونین عاشورا پا به پای عصرها و نسل ها در بستر تلاطم تاریخ شکوفا ماند و فراز و نشیب های تاریخی آن را محو نکرده بلکه به عنوان عنصری زنده و پویا و نقطه عطفی درخشان، نقش آفرینی می کند.

اهداف برپایی مراسم

اشاره

این مراسم بابرکت از دیر باز نقشی فعال در رشد باورهای مذهبی و فضایل و کرامت های انسانی و فراموش نشدن خاطره سلحشوران عاشورا و شناساندن مقام پیشوایان بزرگ اسلام و افشاگری جنایت های بیدادگران، ایفا کرده است که ما در اینجا به شماری از آثار و فواید آن اشاره می کنیم! اقامه عزای حسینی بزرگداشت شعائر الهی و نمایش جلوه تام و تمام تولی و تبری است. هدف امامان اهل بیت علیهم السلام از این همه پافشاری بر زنده نگهداشتن نام و یاد و خاطره مقاومت بزرگ حامی حق، امام حسین علیه السلام احیای اهداف و مقاصد والای آن حضرت و ابلاغ مظلومیت آل علی علیه السلام به گوش تاریخ بوده است. و هر جمعیتی که از فداکاران و شخصیت های خردم خویشتن تکریم نکند محکوم به زوال و نابودی است. این امر عزاداری و مجالس حسینی به دلیل قالب و محتوای جذابی که دارد، بهترین راه انتقال معارف اسلامی و احکام الهی و صیانت دین از انحراف و از هجوم بی امان دشمنان قسم خورده است. که به عنوان یک حرکت تبلیغی در عرصه های گوناگون، در برابر اندیشه هایی که از طریق جریان های لائیک یا از سوی ابزارهای استکبار جهانی رو در روی اسلام می ایستند مقاومت می کند. و همین است معنای «إِنَّ الْحُسَيْنَ مِصْبَاحُ الْهُدَى وَ سَيِّفُهُ النَّجَاهِ» [۱۲] اگر قیام شکوهمند و خوبنار حسینی نبود، در همان قرن اول خورشید

اسلام افول می کرد، و از شریعت نبوی اثری بر جای نمی ماند. تعبیر بلند پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که فرمود «حسین از من و من از حسینم» [۱۳] تجلی نقش قیام حسینی در بقای اسلام است و جمله ای که می فرماید: «إِنَّ الْإِسْلَامَ مُحَمَّدِيُّ الْخُدُوثِ وَ حُسَيْنِيُّ الْبُقَاءِ» [۱۴] در همین راستا قرار می گیرد. اگر اسلام در وجود و حدوثش مدیون محمدصلی الله علیه و آله بود، در تداوم و پایداریش مرهون سالار مدافعان حریم حقیقت، حسین علیه السلام است. پس نباید فراموش کرد که ما هرچه داریم از حسین علیه السلام داریم، زیرا شهادت اوست که تا دامنه قیامت دستورات اسلام را برای ما زنده نگه می دارد. همچنین با تشکیل چنین اجتماعی، روحیه فداکاری و ایثار در اجتماع و حس عدالت خواهی و انتقام جویی از ستمگران زنده نگاه داشته و تقویت می شود و صبر و خویشتنداری در مشکلات و ناهنجاری ها افزون می گردد. و نیز یادآوری نهضت حسینی نیرومندترین انگیزه ها را در جهت توسعه امر به معروف و جلوگیری از زشتی ها ایجاد می کند، و آتش انقلاب های خونین بر علیه ستمگران را برافروخته می سازد. در این گونه مجالس با امامان تجدید بیعت شده و اجر رسالت طاقت فرسای نبوی تا حدودی ادا می گردد، چرا که حضور در این مجالس، تأیید ضمنی افکار و اهداف والای حضرت اباعبدالله علیه السلام که همان منویات پیامبر عظیم الشأن صلی الله علیه و آله می باشد، محسوب می گردد. امروزه مجالس امامان اهل بیت علیهم السلام همچون حج ابراهیمی یکی از عوامل مهم اتحاد عاطفی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی مسلمانان است، [۱۵] اتحادی که فراهم ساختن آن با پول و امکانات مادی، دشوار و بلکه نزدیک به محال است. برپایی مجالس عزاداری حسینی به

نمایش گذاردن زیباترین تصاویر از کرامت های انسانی است که با دست توانای ولایت ترسیم شده است. در این مجالس روح و روان انسان با یاد شهیدان آزاده و شنیدن شرح از خود گذشتگی آنها به اهتزاز درمی آید و آسمانی می شود. دوستدار ابا عبدالله الحسین علیه السلام اگر از معرفت لازم برخوردار باشد، در صدد برمی آید تا حد امکان صفات و سجایای خویش را مانند محبوبش کند، آینه رخسارش شود و روز به روز به شفافیت خویش بیفزاید، تا جمال دلارای محبوب در آن بهتر نمایان گردد. به قول مقام معظم رهبری: حرکت موکب های حسینی در دهه اول ماه محرم به مانند جاری شدن آب باران است که تمام پلییدی ها و تلقینات فاسد دشمنان را از محیط جامعه می زداید و به آن روح تازه ای از عشق و ایمان الهی می دمدم. همین اشک ها در مجالس عزا بوده که در طی چند قرن هزاران نفر را به آغوش اسلام ناب محمّیدی رهنمون شده است. [۱۶] در پرتو این مجالس که خود از شعائر اسلامی است، بسیاری از شعائر دین احیا می گردد. مردم شهیدپرور ایران شاهد بودند که انقلاب اسلامی ایران از این مجالس و این تاریخ پر عظمت و از عاشوراها و تاسوعاها سرچشمه گرفت. [۱۷] و انقلابیون، از نهضت امام حسین علیه السلام و ماجرای خونین کربلا، الهام گرفته در راه پایداری در برابر کفر و ستم را از آن حضرت آموختند. آری بی جهت نبوده که بزرگ مرجع تقلید شیعه در عصر خود مرحوم آیت الله العظمی حاج آقا حسین طباطبایی بروجردی - اعلی الله مقامه - ثلث مال خود را وقف اقامه مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام نمود تا همه

ساله با نظارت اوصیاء ایشان مصرف شود. [۱۸]. حال که سوگ حسینی، تا این درجه برکت و اهمیت دارد، باید آن را مغتنم شمرد و رسم و رسومش را باشکوه تر و سازنده تر برگزار نمود و همچون گوهری گرانبها از آنها محافظت نمود. فریادهای بعضی از عالمان شیعه مانند: محدث والا- مقام میرزا حسین نوری در کتاب لؤلؤ و مرجان علامه سید محسن امین در رساله التنزیه لأعمال الشیبه و استاد شهید آیت الله مرتضی مطهری در کتاب حماسه حسینی را نباید فراموش کرد که هر یک در اصل ناظر به همین نکته بنیادین است. اگر بعضی مقتل نویسان در مورد برخی بدعت ها و تحریف ها پیرامون عزاداری حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام کوتاهی نمی کردند و فقیهان و سخنوران برجسته - کثر الله امثالهم - مانند گذشته مجالس حسینی را اداره می کردند و روضه خوانی و ذکر مصیبت را با مقام علمی خود در تعارض نمی دیدند و توصیه های راهبردی محدث نوری ها، علامه بیرجندی ها، محدث قمی ها، شهید مطهری ها و مراجع عظام تقلید [۱۹] مورد توجه قرار می گرفت، و مسیر عزاداری ها به سمتی که معصومین علیهم السلام خواسته بودند، هدایت می شد و مرثیه خوانان به قیمت گرمی یک مجلس، دروغ های سرد به کربلا نمی بستند، و جامعه محترم مداحان نظارت مستمر بر روند اجرای مداحی ها داشتند. و رشد فکری مردم ولایی بدان پایه بود که ضرورت بازنگری در مجالس حسینی را باور می کردند، همه آثار مقدس و مهمی که مورد توجه پیشوایان شیعه در ترغیب به تعزیت و تشویق به سوگواری و تحضیض به عزاداری و تحریص به اقامه مراسم تأیین بوده است، بهره برداری می شد. اکنون نیز می توان با زودن آفات و پالایش و پیراستگی

آن از سنت های غلط از این گوهر گرانبها محافظت نمود و از قدرت سازندگی بسیار بالای آن برخوردار شد. و تحول بزرگی در برابر کفر و استکبار به وجود آورد.

عوامل مؤثر در جاودانگی، گسترش و تحول مراسم عزاداری

تشویق و ترغیب شاعران آیینی به مرثیه سرایی

نک: کامل الزیارات، ص ۱۱۴-۱۱۱. امامان معصوم - که درود خدا بر آنان بود - هنگامی که شاعران متعهد و مرثیه سرایان خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله به حضورشان شرفیاب می شدند آنان را مورد تشویق و دلجویی قرار می دادند و از ایشان می خواستند سروده های خود را در رثای سید الشهداء علیه السلام در حضورشان بخوانند. [۲۰]. زید شحام گوید: با گروهی در حضور امام صادق علیه السلام بودم که جعفر بن عفان طائی (م: ۱۵ ه. ق) از مرثیه سرایان بنام شیعی وارد شد. حضرت احترام شایانی کرده او را نزد خویش نشاند و فرمود: شنیده ام در رثای حضرت حسین علیه السلام اشعار شایسته ای سوره ای، آیا درست است؟ او گفت: آری. فرمود: بخوان. او اشعار خود را قرائت کرد و امام علیه السلام و حاضران متأثر شده، گریه کردند و قطرات اشک از گونه های امام سرازیر شده آنگاه فرمود: ای جعفر، سوگند به خدا، فرشتگان مقرب الهی در این مجلس حاضر شدند و سروده تو را در مورد حسین علیه السلام شنیدند. آنان بیش از ما گریستند. خداوند در این زمان بهشت را بر تو واجب ساخت و تو را آمرزید. و در پایان فرمود: هر که شعری در مرثیه حسین علیه السلام بسراید و گریه کند و بگریاند خداوند بهشت را بر سراینده واجب کرده او را می آمرزد. [۲۱]. شایان ذکر آنکه گاهی خود امامان اهل بیت مرثیه های بلند و شیوایی انشاء می کردند. [۲۲] و گاه علاوه بر بزرگداشت معنوی شاعران، با

دادن صله، آنان را تشویق و تکریم می کردند. یا عطایای امام باقر علیه السلام به کمیت، و هدایای امام صادق علیه السلام به اشجع سلمی و تشکرش از سید حمیری و همچنین صله دادن امام هشتم علیه السلام به دعبیل خزاعی و ابراهیم بن عباس همه و همه حاکی از این حقیقت است و نشان می دهد که برپایی مراسم ماتم داری برای شهیدان کربلا در سیره آن بزرگان اهمیت وافری داشته است. این اهتمام ها و تشویق ها سبب شد که رخدادهای کربلا - همواره زنده و پویا بماند و نام نامی سیدالشهداء علیه السلام شعار بنیادین انقلابیون علیه ظلم گردد و به تعداد شاعران متعهد و انقلابی روز به روز اضافه گردد. هدایایی که امام سجاد علیه السلام به فرزند داد و دعایی که در حق کمیت اسدی کرد.

گریستن و گریانیدن

اشک و ندبه مثبت در مصیبت سیدالشهداء و [۲۳] برادران و یارانش شیوه دیگری است که کارایی بسزایی در جاودانگی نهضت حسینی داشته و مورد تأکید عترت طاهره بوده است. آن بزرگواران در سوگ امام شهیدان و اصحابش هم خود اشک ریخته و گریه می کردند [۲۴] و هم دیگران را بر گریه و ندبه و تباکی [۲۵] تشویق می کردند. زیرا در بسیاری از روایات به طرق مختلف به گریستن و گریاندن توصیه شده است. از جمله امام علی بن موسی الرضا - علیه آلاف التحیه و الثنا - به ریان بن شیب (دایی معتصم) فرمود: اگر می خواهی بر چیزی بگریی، بر حسین بن علی علیه السلام مویه کن چرا که سر آن بزرگوار از بدن جدا شد. [۲۶]. این گونه احادیث انگیزه ای قوی برای شیفتگان امام حسین علیه السلام ایجاد

نمود تا خود را از این بارش مغفرت و ریزش رحمت رحمانی محروم نسازند. اگر این گریه ها و یادها نبود، چه بسا حادثه نینوا از خاطره ها محو می شد و یا از طراوت و نشاط می افتاد. و کسی امروز امام حسین علیه السلام را نمی شناخت و راه حسین گم شده بود.

توصیه و ترغیب به زیارت سرزمین کربلا و سالار شهیدان

از شیوهایی که مرزبان آیین برای ماندگاری حماسه عاشورا به کار گرفتند، توجه فراوان به زیارت امام حسین علیه السلام بود. به طوری که حجم قابل توجهی از روایات کتاب پراچ کامل الزیارات، و کتاب های مزار به عبارت های مختلف این مطلب را می رساند. در اعیاد، در ایام عزا، در شب های قدر و ایام و لیالی مخصوص عبادت و شب ها و روزهای جمعه به زیارت سیدالشهداء علیه السلام توصیه شده و برای آن ثواب های بی حدی ذکر نموده اند. در سایه توصیه و ترغیب و تشویق عاشقان برای زیارت، خاطره عاشورا و فداکاری های حسین علیه السلام و یارانش زنده نگاه داشته شده است. [۲۷].

ارج نهادن به خاک کربلا و سجده نمودن بر تربت آن حضرت

از شیوه های دیگر ائمه علیهم السلام برای احیای حماسه حسینی، نگاهداری تربت و توصیه به سجده بر خاک آسمانی سید الشهداء علیه السلام است که در آن نشانه های توحید و عشق و ایثار در راه معبود وجود دارد و نماز گزار را در حال سجده به یاد ارواح پاک و طیب و طاهری می اندازد که جان های خود را در راه محبوب نثار کرده اند که دل و روح انسان را با فرهنگ عاشورا آشنا و مأنوس می کند. این چنین الگوها اثر تربیتی و معنوی عجیبی در جان و روان انسان خواهد گذاشت. [۲۸].

تشویق به برگزاری مجالس ذکر مصیبت و تبیین اهداف نهضت حسینی

نک: اقناع اللائم علی اقامه المآتم؛ احسن الجزاء فی اقامه العزاء، علی سید الشهداء علیه السلام؛ تاریخ النیاحه علی الامام الشهدید حسین بن علی؛ سیرتنا و سنتنا؛ مجالس الفاخره فی مآتم العتره الطاهره. امامان شیعه علاوه بر آنکه خاطره عاشورا را زنده نگه می داشتند [۲۹] همواره پیروان خود را ترغیب به این مهم می کردند که هر ساله با سوز و گداز و همراه با گریه و زاری به عزاداری بپردازند. عالمان دین نیز با پیروی از شیوه رفتاری پیشوایان معصوم در گسترش این فرهنگ کوشیدند و همواره شیعیان را بر ادامه این امر مقدس توصیه می فرمودند. عوامل یادشده سنتی را پایه گذاری کرد که برای همیشه نام و یاد حماسه آفرینان عاشورا در خاطره ها زنده ماند و به الگویی جاودانه تبدیل شد و مردم به وظایف خود در برابر طاغوت های زمان آشنا شدند و دریافتند که: با شعار «یا مظلوم» می توان هر ظالمی را رسوا کرد. و بدین گونه حادثه کربلا- با عمق جان و دل با باورهای اعتقادی، اجتماعی انسانی مردم گره خورد و نفرتی عمیق و

دائمی از ستمگران در دل‌ها کاشت و دین اسلام را شاداب و خرم نگاه داشت. و مجالس حسینی آثار و برکات فراوانی داشت. بی‌جهت نیست (مارتین) نویسنده آلمانی، منبرهای حسینی را - در صورتی که خوب تنظیم و از آنها استفاده شود - از مهم‌ترین عوامل پیشرفت مسلمین می‌داند. سوگمندان امروز عاشورا با همه اهمیت و جایگاه مهمی که در فرهنگ اسلامی دارد عمق و محتوایش را از دست داده و پیام اصلی آن (ظلم ستیزی و عدالت جویی) فراموش گشته است. برای همین «مسائل عاشورا» جای خود را به «مصائب عاشورا» داده و بعد عاطفی غالب و بعد معرفتی آن فراموش شده، و مرثیه‌ها نیز بعضاً بی‌محتوا و سبک گشته و هماهنگی کامل با فکر و اندیشه امام حسین علیه السلام و قیام او ندارد و پیام عاشورا در آنها کم‌رنگ است و یا اصلاً مشهود نیست. و آنچه در غالب مجالس سوگواری مشاهده می‌شود، اصوات موزون مداحان و لوازمات جانبی آن است که از سوی مستمعان ایجاد می‌گردد. اگر شیعیان به محتوای قیام و پیام‌ها و درس‌های آن نیز توجه می‌کردند و از آن به خوبی الگو می‌گرفتند، جامعه ولایی آنان جزو پیشرفته‌ترین جوامع بود. افسوس که با راه رفتن آفات به عزاداری بهره‌در خوری از آن نصیب تشیع نمی‌شود. [۳۰] برای اینکه عزاداری‌ها رشد و بالندگی افزون‌تری پیدا کند ضروری است عزاداری‌ها در پرتو رهنمودهای مراجع بزرگوار تقلید و روحانیت متعهد و متخصص و آگاه با آفاتی که رهاورد عاشورا را تهدید می‌کند، مبارزه شود و به آن محتوای سازنده داده شود. و ارکان تشکیل‌دهنده این مجالس با مسؤولیت‌های خویش آشنا شوند و به

اندازه توان، نقش خویش را ایفا کنند.

وظایف شیعیان

امت اسلامی نسبت به عاشورا مدیون است و ادای دین، مسؤولیت‌هایی را ایجاب می‌کند. گذشتگان از شیعیان و علویان در عصر و زمان خود مسؤولیت‌هایی داشتند که آن را انجام دادند و اینک زمان و فرصتی دیگر و مسؤولیتی دیگر برای حاضران است که برای گرامیداشت عاشورا و یاد شهیدان و بیان هدف و معرفی آرمان شهیدان از جان بکوشند. مسؤولیت و تکلیف شیعیان در قبال عاشورای حسینی به قرار زیر است: ۱. شکرگزاری بر نعمت ولایت و تربیت بر طریق مکتب اهل بیت علیهم السلام و بر توفیق شرکت و درک مجالس اهل بیت علیهم السلام و درخواست دوام آن. ۲. قدرشناسی و دعا به والدین و مربیانی که آنان را با مجالس حسینی مأنوس کردند و یادکرد کسانی که مجالس حسینی را به یاد داشتند. ۳. قدر مسلم پیروان راستین امام حسین علیه السلام - اگر متعهد باشند - خود را موظف به شناخت کامل از فلسفه قیام حضرت می‌دانند و در رساندن پیام‌های عاشورا سعی و کوشا هستند و در این راستا برای خنثی کردن دسیسه عاشوراستیزان از هیچ‌گونه اقدام مالی و جانی دریغ نمی‌ورزند و تا مرز ایثار پیش می‌روند. ۴. هم و حزن قلبی که اولین مرتبه عزاداری است. به این معنا که عزاداران امام حسین علیه السلام مصیبت اهل بیتش را به مراتب بزرگ‌تر از مصائب خود و خانواده‌اش به حساب آورند. ۵. عزاداری و ابراز حزن و اندوه در ایام حزن آل محمّد که مرتبه دوم عزاداری است. ریان بن شیبب گوید: در نخستین روز ماه محرم به محضر امام هشتم رسیدم به من فرمود: «يَا بَنَ شَيْبَبٍ، إِنَّ سَرَّكَ أَنْ

تَكُونُ مَعَنَا فِي الدَّرَجَاتِ الْعُلَى مِنَ الْجَنَّاتِ فَاحْزُنْ لِحُزْنِنَا وَافْرَحْ لِفَرَحِنَا وَعَلَيْكَ بِوَلَايَتِنَا فَلَوْ أَنَّ رَجُلًا تَوَلَّى حَجْرًا لَحَشَرَهُ اللَّهُ مَعَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [۳۱] پسر شیب، اگر دوست داری با ما در درجات عالی بهشت باشی، در حزن و اندوه ما اندوهگین و در شادی ما شادمان باش و محبت و دوستی ما پیشه کن که اگر انسان در این جهان سنگی را دوست داشته باشد، خدای متعال او را در روز قیامت با همان محشور می کند. ۶. سیاه پوشیدن و سیاه پوش کردن در و دیوار منازل، حسینیه ها، تکیه ها و مجالس عزاداری که نشانه حزن و اندوه و کاشف از جوش عشق و علاقه شیعیان به مقام ولایت است. ۷. تشکیل مجالس عزا و شرکت در محافل سوگواری به منظور رونق بخشیدن به مجلس و آشنایی به وظایف و احکام شرعی و شناخت راه و روش سرور آزادگان. ۸. دیگران را نیز به برگزاری مجالس هفتگی، ماهانه تشویق کند زیرا افراد هر چند متدین نباشند، در جلسات خانوادگی شرکت می کنند. در حدیث است که امام صادق علیه السلام با لحنی تشویق گونه خطاب به فضیل بن یسار می فرماید: آیا مجلس تشکیل می دهید و با هم درباره ما سخن می گوید؟ فضیل می گوید: آری. حضرت می فرماید: من مجالسی را که در آن از ما یاد شود دوست دارم پس یاد ما را زنده بدارید. [۳۲]. ۹. بهره برداری بهینه از مجالس با رعایت حریم و حقوق دیگران با خودداری از آزار و در تنگنا قرار دادن دیگران. در قرآن می خوانیم: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا...». [۳۳]. ۱۰. حزن و گریه به هنگام

ذکر مصیبت که جزو برترین اعمال در عزاداری و دژ محافظی در برابر سختی های روز قیامت است. ۱۱. با کمال ادب و فروتنی در مجالس حاضر شدن و خدای بزرگ را ناظر بر خود دانستن. ۱۲. شرکت در مجالسی که خطبای صالح و مصلحت اندیش و محقق دارد تا از وقتی که در اختیار می گذارد بهترین استفاده را ببرد. ۱۳. توجه اساسی به عمق مجلس و پرهیز از رغبت به مجالس و مداحی های پرهیاهو و بی محتوا یا کم محتوا. ۱۴. سلام کردن بر سلاله نور و حماسه ساز اعصار و قرون مولی الکونین، حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام در هر روز که از بزرگ ترین توفیق ها و ارزشمندترین نعمت ها است. ۱۵. اعلام تنفر و دوری از دشمنان و پلیدانی که زمینه قتل ائمه علیهم السلام را آماده کردند و کشتندگان و ظلم کنندگان به اهل بیت عصمت و طهارت که آثار مثبت بسیاری دارد. ۱۶. تسلیت گویی به امام عصر علیه السلام و به یکدیگر در ایام عزاداری خصوصاً عزای سیدالشهداء علیه السلام طبق نقلی از امام باقر علیه السلام این گونه بگوید: «خداوند، پاداش ما را در مصیبت ما نسبت به حسین علیه السلام افزون بدارد و ما و شما را از خونخواهان او قرار دهد، در رکاب ولی خود، مهدی آل محمد». [۳۴]. ۱۷. پرهیز از هر رفتاری که خارج از ضوابط اسلامی باشد. ۱۸. بهره برداری بهینه از این گونه مجالس در راستای افزایش سطح آگاهی دینی و در میان گذاردن مسائل شرعی، سؤالات اعتمادی، اخلاقی و... با سخنرانان مجلس. ۱۹. شناخت و مبارزه فرهنگی با آفات عزاداری با توجه به رهنمودهای مراجع تقلید. ۲۰. اقامه امر به معروف و نهی از منکر. اگر حاضران در مجلس شاهد منکری در عزاداری بودند (مانند

غناخوانی مداح، به کار بردن آلات لهو و لعب) نبایستی از وظیفه امر به معروف و نهی از منکر غفلت کنند و اجازه دهند در چنین مجالس مقدسی کار منکر انجام شود. تا همچون کسانی که پیشتر به خاطر کوتاهی در انجام این مسؤولیت مورد نفرین قرار گرفتند، مورد نفرین واقع نشوند «لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مِ بْنِ إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ، كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ». [۳۵]. ۲۱. احترام به خادمان و ذاکران و روحانیون و کلیه کسانی که منتسب به هیئت حسینی هستند و حسین علیه السلام را دوست دارند زیرا محب حسین علیه السلام محبوب خدای بزرگ است. ۲۲. یاری رساندن به گرداننده و یا گردانندگان اصلی آن و بانوان برای پذیرایی از بانوان داوطلب همکاری شوند. ۲۳. قدردانی و تشکر از برپا دارندگان و دست اندرکاران مجلس. ۲۴. در صورتی که هیئت در منزل برگزار می شود پس از صرف غذا زودتر پراکنده شوید و مشکل برای بانیان فراهم نیاورید. ۲۵. دست کشیدن از کار در عاشورا برای برپا داشتن آیین عزاداری، زیرا امام رضا علیه السلام فرمود: آن کس که روز عاشورا کارهای خویش را تعطیل کند، خدا حوائج دنیا و آخرتش را برآورد. [۳۶]. ۲۶. قدردانی محترمانه از ذاکران و روحانیون، دانشمندان و پاسداران فرهنگ عاشورا. ۲۷. مواظبت بیشتر درباره امور شرعی پس از خروج از مجالس حسینی. ۲۸. شرکت فعال در ساختن حسینیه ها و تکیه های مذهبی که گامی است در جهت گسترش آیین عزاداری.

وظایف بنیانگذاران و گردانندگان

اشاره

برگزارکننده مجالس اهل بیت که بخشی از عمر خود را وقف خدمت به اهل بیت نموده و در این

راه از استعدادها، توانایی ها و امکانات خود حداکثر استفاده را کرده اند و در این راه از بذل مال و صرف عمر و تحمل رنج و زحمت دریغ نمی ورزند - در صورتی که با رعایت ملاک ها و موازین شرعی باشد در زمره رواج دهندگان خیر و مسیبان تبلیغ دین و احیای امر اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله هستند و علاوه بر پاداش عمل خود، در ثواب دیگران نیز شریک اند، مشروط بر آنکه مجالس خود را بر پایه شناخت عمیق و صحیح برپا نمایند و با رعایت شرایط و آداب به انجام این کار دقیق و ظریف پردازند. زیرا اگر بانیان و عوامل اجرایی، جاهل به هدف عزاداری و ظرافت های مخصوص آن باشند، و رعایت حدود را نکنند نمی توانند نتیجه در خوری از مجالس خود بگیرند. و یکی از دلایل مهمی که فرهنگ عاشورا به طور کامل نتوانسته است نقش خود را ایفا کند و آموزه های اصلاحی و احیاگرانه قیام عاشورا را بازتاب دهد، همین موضوع است. پس این عزیزان به منظور بالا- بردن میزان اثر بخشی مجالس و بهره وری بیشتر از نعمت عزاداری بایستی امور زیر را رعایت کنند: ۱. رعایت اخلاص در عمل پرهیز جدی از ریا و خودنمایی - که آفت هر عمل عبادی است زیرا عزاداری از مصادیق عبادت است و قوام عبادت به خلوص نیت است. [۳۷] و بدون نیت خالصانه این فعالیت ها ثمر چندانی برای انجام دهندگان آنها نخواهد داشت. ۲. اموالی هزینه کنند که حقوق شرعی آن - مثل خمس و زکات - ادا شده باشد. ۳. اگر از هدایای دیگران استفاده می کنند توجه و عنایت به حلیت آن داشته باشند. ۴. تلاش

کنند عمل خود را از هر جهت صحیح انجام دهند و بیش از آنکه به زرق و برق و تدارکات مادی مجالس و جنبه های ظاهری آن بیندیشند به محتوا و کیفیت آن فکر کنند و معناگرایی را بر شکل گرایی برتری دهند و در انتخاب سخنران شایسته و ذاکران نکونام دقت داشته و با عالمان وارسته حوزوی مشورت کنند تا ضایع کننده اوقات و نیروهای مالی و انسانی نشوند و به اجرای تشریفات خشک و کم اثر و یا مجالس دور از آگاهی دل خوش ندارند. و از گویندگانی دعوت کنند که برخوردار از مراتب علم و فضل و پارسایی و پایبند به اصول اخلاقی باشند و بتوانند معارف و احکام اسلام و اهداف والای حسینی را به درستی تبیین کنند. کاملی باید در این راه شگرف تا کند غواصی این بحر ژرفباید به این نکته توجه کرد که هر کس با حفظ چند قطعه شعر و چند حکایت و برخورداری از صدای خوب و اندکی هم قدرت لفاظی که نام مداح بر خود نهاد، مداح نیست. نه هر که چهره بر افروخت دلبری داند نه هر که آینه سازد سکندری داند هزار نکته باریک تر زمو اینجاست نه هر که سر بتراشد، قلندری داند! پس باید از نوحه خوان های امام شناس، خوش نام، متدین، متعهد، معروف به تقوا و راستگویی و امانتداری - که به فضل خدا بسیار داریم - دعوت کنند تا از مجلس بهترین استفاده به عمل آید. عارف واصل، عالم ربانی آیت الله میرزا جواد آقا ملکی تبریزی - که رضوان خدا بر او باد - در این باره می فرماید: کسی را برای خواندن مصیبت دعوت کنند که باتقوا

و در خواندن مصیبت راستگو باشد. برای اینکه عزاداران محترم با فلسفه قیام و شهادت و اهداف والا و مقدس پیشوای شهیدان بیشتر آشنا شوند بهتر است تمام تلاش و کوشش بر این مطلب استوار باشد که مداحان عزیز مانند گذشته با پیشخانی، مجلس را برای سخنران مجلس آماده کنند و بیشترین وقت در اختیار منبری باشد. بویژه در هنگامه فتنه ها و به هنگام مشوش شدن افکار و باورهای مردم، برخورد عاطفی صرف با مقوله عزاداری و خالی از محتوا کردن مجالس مذهبی و مداح سالاری و در حاشیه قرار دادن منبر و وعظ و فرعی شدن مسائل اصلی که امروزه رایج شده است نه تنها مردم را در سطحی نازل از ایمان و آگاهی قرار می دهد، و اعتقاد و باور آنها را نیز بسیار شکننده و آسیب پذیر می سازد، بلکه جدی ترین عامل ورود آفت های بسیار در بنیاد و بنیان فرهنگ عاشورا و تجلی اسلام منهای روحانیت است که بزرگ ترین ضربه را به اسلام وارد می نماید. و مسلماً صاحب شریعت و حضرت امام حسین علیه السلام بدان راضی نیستند. زیرا بی توجهی به شرح و بسط ماجرای کربلا و اهداف سازنده آن، زمانی پیش می آورد که خدای ناخواسته اهداف آن نادیده گرفته شود و حتی اصل حادثه نیز مورد انکار قرار گیرد. و نیز رویکرد به دین بدون تفقه، موجب آسیب دیدگی دین و دینداری می شود. بنابراین اگر بانی محترم می خواهد که مردم «اسلام خواه» ما «اسلام دان» هم بشوند و بذرهای دین گریزی و احیاناً دین ستیزی از مغرب زمین در جوامع ولایی پاشیده نشود باید با هوشیاری از منبر حسینی استقبال بکند. ۵. تأمین و اعطای هدایای سخنرانان و ستایشگران

آل محمّد به نحو شایسته آن هم به صورت مخفیانه به منظور پاسداشت بیشتر عزت و مقام رفیع آنان. ۶. برخورد یکسان با شرکت کنندگان مگر نسبت به افراد خاصی که از احترام بیشتری برخوردارند، از جمله پیش کسوتان هیئت های عزاداری و صاحبان فضل و کمال. ۷. پرهیز از منکرات در عزاداری. فقیه نامی میرزای نایینی (قده) در پاسخ به استفتای اهالی بصره و اطراف آن در خصوص حرکت دسته جات عزاداری مرقوم داشته اند: راه افتادن دسته های عزاداری در دهه عاشورا و روزهای مانند آن در کوچه ها و خیابان ها، از آشکارترین مصادیق عزاداری و رسانیدن پیام حسینی به دور و نزدیک است و اشکالی ندارد. در عین حال لازم است، این شعار بزرگ را از هر کار ناپسند که شایسته برای چنین عبادتی نیست، پیراست. از خوانندگی حرام و به کارگیری ابزار لهو و رقابت دسته جات در جلو و عقب افتادن از یکدیگر باید پرهیز شود. اگر این قبیل اتفاقات و کارهای ناپسند رخ دهد، حرام است، هر چند حرام بودن آن به حرکت دسته برای عزاداری سرایت نمی کند [۳۸] همچون نگاه کردن به زن نامحرم در حال نماز است که خود عملی حرام است ولی نماز را باطل نمی کند. [۳۹]. ۸. برگزاری مجالس در ساعت مقرر و مناسب و پرهیز از طولانی کردن آنها و سلب آسایش همسایگان. برای توفیق در این امر به سخنران و مداح تأکید نمایند در صورت امکان سر وقت در جلسه حضور یابند. ۹. میانه روی و اعتدال. رعایت اصل اعتدال، از جمله مسائلی است که هیئت داران باید سرلوحه کار خود قرار دهند. ۱۰. دوری جستن از مزاحمت و ایجاد صداهای گوشخراش. ۱۱. رعایت نکات بهداشتی در

آشپزخانه، و پاک کردن خون حیواناتی که جلوی دسته ها سر می برند. ۱۲. چون برپایی عزای حسینی اعلان انتظار ظهور منتقم الهی است از خدای بزرگ بخواهد همراهی با امام عصر (عج) در طلب خون سیدالشهداء علیه السلام را روزی او گرداند. **أَسْئَلُ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَنِي طَلَبَ تَارِكُمْ مَعَ إِمَامٍ مَنصُورٍ ظَاهِرٍ نَاطِقٍ مِّنْكُمْ.** [۴۰]. ۱۳. سیاه پوش کردن بخشی از محیط برای نشان دادن شدت مصیبت و غم و اندوه و استفاده از تبلیغات نمادین در بخش های دیگر. و نصب اشعار محتشم کاشانی و اشعار دعبل خزاعی (أَفَاطِمُ قَوْمِي يَا ابْنَةَ الْخَيْرِ فَاثْمِي) ۱۴. بهره گیری از تراکت در مسیر رفت و آمد به مجلس. ۱۵. نصب تراکت [۴۱] سلام بر حسین علیه السلام در آبخوری مجلس و الصاق عکس حرم مطهر امام حسین علیه السلام و پرهیز از الصاق عکس های دروغین که به نام امام حسین علیه السلام و قمر بنی هاشم علیه السلام در بازار عرضه می شود. ۱۶. استفاده از پارچه نوشته هایی با خط زیبا که نام شهدای سرافراز کربلا در آن آمده است. ۱۷. اهداء کتاب های مفید به عزاداران در یکی از شب ها. ۱۸. جدا کردن در ورودی خانم ها و آقایان و محل استقرار آنان. ۱۹. توجه به دیدگاه و نظرات مراجع تقلید. اینها بخشی از انتظاراتی است که هر فرد دلسوخته و علاقه مندان به مجالس حسینی در این ایام از اداره کنندگان مجالس مذهبی دارد. از بانیان محترم استدعا دارم که در ضرورت امور فوق حقیقتاً بیندیشند و در جهت تحقق آنها تلاش نمایند.

وظایف اهل منبر

اشاره

قیام عاشورا، و مجالس و محافلی که مورد توجه وجود مقدس بقیه الله الاعظم حضرت مهدی (عج) هستند، همچون سلاحی نیرومند و کارآمد در دست عالمان دینی و گویندگان مذهبی و ذاکران

حسینی است. نقش اینان که در راه حفظ این گوهر گرانبها و گسترش آن تلاش و ایثار می نمایند، همچون نقش انبیاء [۴۲] در ابلاغ پیام الهی خویش رقم زده شده است. لذا رسالت این فرزندگان در جامعه ولایی بهره برداری مناسب از عاشورا به تناسب زمان و مکان است. بقاء دین در طول تاریخ و درخشان ماندن چهره آن عمدتاً مدیون روشنگری و تحریف زدایی همین گروه است. این همه آثار نیک از بناهای خیر عام المنفعه، مانند بیمارستان ها، پل ها، آب انبارها... و موقوفات برای نگهداری ایتم و اطعام بی نوایان و بسیاری از کارهای خیر دیگر، نتیجه بهره برداری صحیح روحانیون حقیقی از مجالس حسینی است. امروز نیز آن گرامیان باید ضمن معرفی رهبران دین و عرضه معارف اسلام و استفاده شایسته از عواطف پاک مردم و جهت دادن به آنها در مسیر تقوا، به حفظ و انتقال روحیه جهادگری و «فرهنگ شهادت طلبی» از طریق یاد شهدای کربلا پردازند و مردم را به طاعت خدای رؤوف و مهربان ترغیب و از معصیت دور نمایند. و معلوم است که گذاردن وظیفه ای چنین سنگین و خطیر، جز از بزرگمندان دین شناس و تقوای پیشه بر نمی آید.

صلاحیت های علمی و عملی

تبلیغ دین علاوه بر ایمان و باور درونی دعوتگر، نیازمند تفقه (فهم عمیق) در دین و مجهز شدن به علوم و دانش هایی است که به نوعی شناسایی و شناساندن آن به دیگران با بهترین شیوه و نیکوترین روش دخیل است. در واقع بدون تردید علم و دانش مهم ترین سرمایه مبلغ و بی مایگی در علوم دینی مشکل ساز است. و اگر مبلغی استاد ندیده باشد و مطالعه مستمر نداشته باشد نمی تواند معارف ژرف و در عین حال بلند قرآن و

اهل بیت علیهم السلام را به خوبی درک کند و کسی که خود مطلبی را به خوبی درک نکرده، قادر نیست آن را درست به دیگران تفهیم نماید. به تعبیر شاعر: ذات نایافته از هستی بخش کی تواند که شود هستی بخش خشک ابری که بود ز آب تهی ناید از وی صفت آب دهینا بر این پیش از کسب مهارت های لازم و فراگیری فن خطابه و سخنوری همان به که از قبول سخنرانی خودداری نمایند. به قول مولوی: مدتی می بایدت لب دوختن وز سخن دانان سخن آموختنتا نیاموزد نگوید صد یکی ور بگوید، حشو گوید بیشکی

آگاهی از موضوع

آگاهی و تسلط کافی به موضوع سخنرانی و ابعاد و اطراف آن توان بازپروری داده های تاریخی. بنابراین مطلبی را که علم و آگاهی کامل بدان ندارد، نباید تبلیغ کند. چه، اگر مطلبی را ندانسته و درک نکرده بیان کند، کارش جز ضربه زدن به اسلام چیز دیگری نیست، چنان که قرآن می فرماید: «وَلَمَّا تَقَفُ مَآ لَيْسَ لَكَ بِهِ ي عِلْمٌ»؛ [۴۳] آنچه را که بدان علم نداری پیروی مکن. تحکیم منطق تبلیغ بر اساس حکمت و موعظه و گفتگوهای آرام.

برخورداری از کردار نیک و اخلاق رفیع اسلامی

مبلغ اسلامی باید خود را به ادب نفس بیاراید و در امر تزکیه و تهذیب نفس کوشیده و مراحل مختلف صعود به قله تقوا و خویشنداری را طی کرده باشد تا از کارایی لازم برخوردار بوده و بتواند در زمینه فراخوانی مردم به راه خدا و برخورد با انسان هایی که از روحیه های متفاوتی برخوردارند، موفقیت و پیروزی به دست آورد. مبلغان بزرگ، به وسیله اخلاق بلند پسندیده و اندرون تهی از رزایل و ملامال از فضائل اخلاقی، توانستند به موفقیت های بزرگ نایل شوند. مهم ترین اخلاق و صفاتی که یک مبلغ باید به آنها آراسته باشد عبارتند از: خوش خویی، مهربانی، فروتنی، نرمخویی، بردباری، شهامت حق گوئی، عفت، عزت نفس و صداقت، روشنی و وسعت اندیشه، قدرت استدلال، رعایت نظم مطالب، گிரایی بیان.

محبوبیت

مبلغی که در دل ها نفوذ کرده و از محبوبیت والا در جامعه برخوردار است حرفش بیشتر موثر واقع می شود، پس هر کس می خواهد با سخنوری مسئولیت الهی خود را انجام دهد و می خواهد از سخنرانی های خود نتایج مثبت و سودمندی بگیرد باید چنان زندگی کند که در بین مردم محبوب باشد. عوامل محبوبیت به طور فهرست وار عبارتند از: خودشناسی و خودسازی، ساده زیستن، خدمت به مردم، تواضع به جا و نرمخویی، دفاع از ستمدیدگان، عمل به گفته ها، و کرامت و عزت نفس، جلب رضایت حق، استقامت، داشتن شرح صدر، برخورداری از حیا و عفت، داشتن مطالعه در زمینه های مختلف؛ صراحت لهجه، واقع بینی و حقیقت گرایی، مقدم داشتن منافع ملی و مصالح میهنی بر اغراض و منافع شخصی، بی طمعی.

تطابق کردار و گفتار

حاملان پرچم رسالت آسمانی باید خود پایبند گفته ها و الگویی از موعظه خویش باشند. این حقیقی است که مردم همواره از واعظان انتظار دارند، خود پایبند گفته هایشان باشند و آنچه را می گویند، به کار بندند و از آنچه باز می دارند، باز ایستند

[۴۴]. در این صورت است که می توانند به ژرفای وجود مخاطبان راه یابند. دل و زبان چو یکی شد سخن بلند شود به هیچ جا نرسد طائری که یک بال استاگر گوینده ای بد عمل کند و یا خلاف آنچه به آن دعوت کرده رفتار نماید، سخت ترین آسیب ها به دین و دینداری وارد می شود! و اضافه بر این اگر ناطقی اخلاق و ملکات خویش را اصلاح نکرد و از فضایل اخلاقی برخوردار نبود سخنانش در دیگران اثر قابل توجهی نگذاشته و مجالس او ارزش خود را از دست خواهد داد و بجای هدایت، ضلالت آور خواهد شد. اگر

قرار باشد که شخصی چیزی بگوید و خود بدان عمل نکند، علاوه بر تمام آثار سوء این کار، گناه بزرگی مرتکب شده و لاقبل اثر آن این است که نوعی بدبینی نسبت به اسلام و تبلیغ کنندگان آن در میان مردم به وجود می آورد و مشمول این عتاب الهی خواهد بود که: «اتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ» [۴۵] آیا مردم را به نیکی امر می کنید و خویشان را فراموش می کنید؟

راستی و راستگویی

سفارش امام علی علیه السلام در این باره اساسی و کلیدی است: صدق و راستگویی یکی از فضائل اخلاقی است که برای همه خاصه گویندگان و مداحان، - که مردم آنها را به خیر و صلاح می شناسند - واجب و لازم است. زیرا بنیان فرهنگ عاشورایی امام حسین علیه السلام بر صداقت، راستی و درستی استوار است و دروغ و جمل، دقیقاً در مقابل این فرهنگ قرار دارد. قرآن در مقام ستودن اوصاف پیامبران، بر راستگویی آنان تکیه کرده است. [۴۶] و از امام صادق علیه السلام روایت شده است: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبُرِّ وَ الْفَاجِرِ؛ [۴۷] همانا خدای باعزت و جلال هیچ پیغمبری را مبعوث به رسالت نفرمود مگر با دستور به راستگویی و برگرداندن امانت گذاران، چه نیک و چه بد». واعظان و ذاکران باید از خواندن روضه ها و اشعار دروغین به انگیزه گریاندن مستمعان پرهیزند. اگر در مجالس ذکر و مرثیه، دروغ رایج گردد، شنوندگان به تدریج ایمان و اعتماد خود را به اشعار و روضه ها از دست خواهند داد. از سوی دیگر ناطق و مداحی که هنجارهای شرعی را رعایت نکرده و

با رویکردی کاذبانه به گرم کردن مجلس خویش دست می‌زند، هم به رزاقیت خدای فیاض ایمان ندارد و هم با ایمان و عقیده مردم بازی می‌کند. برخلاف تصور آنان که به عامل دروغ به عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به متاع دنیوی چنگ می‌زنند، دروغ‌روزی را کم می‌کند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «دروغ‌روزی انسان را کم می‌کند». [۴۸] و علی علیه السلام فرمود: «اعتیاد به دروغ موجب فقر و بدبختی می‌شود». [۴۹]. گویندگان و مرثیه‌سرایان بر پایه آیه شریفه «مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ» [۵۰] می‌دانند آدمی، در رستاخیز مسؤول گفتار خود است، بنابراین بایستی از ذکر رخدادها و تحلیل‌های غلط که شاهدی بر صحت آنها وجود ندارد، خودداری کند، زیرا مطالب بی‌پایه و برداشت نادرست، آثار مخرب از خود بجا می‌گذارد و حداقل جامعه را برخلاف هدف امام حسین علیه السلام دچار رکود و رخوت می‌نماید. رسول خدا صلی الله علیه و آله به اباذر فرمود: «مَا مِنْ خَطِيبٍ يَخْطُبُ إِلَّا مَا عُرِضَتْ عَلَيْهِ خُطْبَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ مَا أَرَادَ بِهَا». [۵۱]. «هیچ سخنگویی نیست که سخنی بگوید مگر آنکه روز قیامت سخنش و مراد و مقصودش را از آن به او عرضه می‌کنند». ۷. حفظ دین و احیای ارزش‌های اصیل اسلام و تشیع در برابر بدعت‌ها، تحریف‌ها، مسخ ارزش‌ها. ۸. سعی و کوشش در توجه دادن مردم به قرآن و بهره‌گیری از آیات و روایات، و تفسیر و تحلیل زمینه‌های پیدایش عاشورا و تشریح اهداف و فلسفه قیام حسینی و پیام‌ها و عبرت‌های عاشورا و پرهیز از افسانه‌پردازی. از حسین، اکتفا به نام حسین نبود در خور مقام حسین‌بلکه

باید، که خلق دریابند علت اصلی قیام حسینش مکرر عزای او، که شود هر کسی واقف، از مرام حسین [۵۲]. ۹. الگو ساختن پیشوایان معصوم برای جامعه. ۱۰. چون پیرایش، پالایش و آرایش فرهنگ عمومی مردم، وظیفه گویندگان آگاه است، لذا داشتن شجاعت معنوی برای ابهام زدایی و خنثی سازی تبلیغات دشمنان و صیانت از عقاید اسلامی و جلوگیری از تحریف اهداف و ابعاد نهضت حسینی و تصحیح انحراف های فکری و توجیهی با اتکاء بر منابع موثق و با ارائه طریق، وظیفه سخنران مجلس است. ۱۱. مرزبانی و خرافه زدایی و نفی و طرد اهل بدعت و اندیشه های باطل و آراء اختراعی و عدم استفاده از کتاب های ضعیف و تحریف گستر و توصیف صحنه کربلا و نقل حوادث عاشورا آن گونه که واقع شده است. زیرا دل ها به دست مقلب القلوب است، و اوست که رقت قلب ایجاد کرده و اشک ها را روان می سازد. ۱۲. از ذکر فضائل و معجزات و مطالبی که اثبات و قبول آن برای عوام مردم دشوار یا غیر ممکن است. گرچه حق باشد - و چیزهایی که اثبات نشده و تنها برای برانگیختن احساسات مطرح گردیده است بایستی پرهیز کرد که خاتم انبیاء صلی الله علیه و آله فرمود: «لَا تُحِدُّوا النَّاسَ بِمَا لَا يَعْرِفُونَ، أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ». [۵۳]. ۱۳. درک شرایط زمانی و در غیر ایام عاشورا ذکر مصیبت های سخت نمایند که دل ها رمیده نشود. ۱۴. تقویت اخلاص زیرا اخلاص در واقع عمود خیمه تقرب به خدا و نور کلام واعظان محسوب می گردد. مداحی و سخنرانی وقتی ارزش پیدا می کند و تقدس می یابد که با اخلاص انجام شود. علامه نوری طبرسی ضمن تأکید

فراوان بر این مسئله می نویسد: البته (مرثیه خوانان و روضه خوانان) باید بدانند و ملتفت بشوند که این عبادت، مانند سایر عبادات است و این عمل، آنگاه عبادت شود که در هنگام بجای آوردن آن، جز رضای خداوند و خشنودی رسول و ائمه هدی علیهم السلام غرض و مقصدی نداشته باشد و اگر دارد، همان مجرد یافتن ثواب های موعود و پاک شدن از گناهان مهلکه باشد که با اخلاص در عمل منافاتی ندارد. چه عمل باز برای فرمانبرداری (از) فرمان حضرت باری تعالی است که به وسیله آن، ثواب ها برسد و از شر گناهانش ایمن شود. [۵۴]. اگر انگیزه سخنان عشق و ایمان به خدای مهربان باشد بی تردید در نزد پروردگار مأجور خواهد بود و در نزد خلق هم ارج و ارزش زیادی پیدا می کند. اگر زندگی خطیبانی را که خدمتشان چشمگیر و نامشان درخشان مورد بررسی قرار دهیم، متوجه می شویم یکی از عوامل موفقیت و پیشرفت آنها، اخلاص بوده است. سخن کز دل برون آید نشیند لاجرم بر دل ۱۵. من نخواهم مزد پیغام از شما. عدم چشم داشت به اموال مردم و نفروختن این خدمت مقدس به بهای ارزان یکی از پیش شرطهای گام نهادن در میدان تبلیغ است. زیان می کند مرد تفسیردان که علم و ادب می فروشد به نانکجا عقل، یا شرع فتوی دهد که اهل خرد دین به دنیا دهد البته این بدان معنا نیست که اینان از سر عجب و تکبر هدایای مردمی را نپذیرند. مراد این است که وعظ و ارشاد و مداحی به عنوان شغل ارادتمندان اهل بیت علیهم السلام قرار نگیرد. ۱۶. داشتن ظاهری آراسته. می دانیم که آراستگی و خوشبویی موجب رضای خدا و رغبت مردم است

و رابطه‌ها را صمیمی‌تر می‌سازد، همان‌گونه که افراط در رسیدگی به سر و صورت و لباس و غذا، دافعه دارد، بی‌تناسبی بین موهای سر و ریش نیز دافعه دارد. آراستگی با سادگی نیز جمع می‌شود. ۱۷. در تنویر عقول و تطهیر نفوس بکوشد و فرهنگ دینی را قوت و عمق بخشد. و مجلس را در مسیر برپایی نماز و ادای زکات و امر به معروف و نهی از منکر و عبادت خدا برای رسیدن به یقین و معرفت الهی جهت دهد. و رفتار مخاطبان را به وسیله التزام به عدالت و احسان و مکارم اخلاق تعالی بخشد. ۱۸. شناخت مردم و زمان، با رعایت مقتضای حال به تبیین اصول اسلام و تعلیم عوام و بیان حقایق مکتب با بیانی متناسب با فاهمه شنوندگان و ظرفیت مخاطبان پردازد و از بیان سخنان پیچیده و نامأنوس و ارائه مطالب عقل‌ناپذیر - چه در حوزه روایت واقعه کربلا - و چه در ساحت درایت آن - خودداری نماید که علی‌علیه السلام فرمود: «كَلِّمُوا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ؛ أَتْرِيدُونَ أَنْ يُكَذِّبَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ». ۱۹. تعمیق محبت عزاداران به امامان اهل بیت علیهم السلام برای مصون ماندن از آفات راه. ۲۰. تکراری نبودن! چون در عصر ارتباطات و انفجار اطلاعات کمتر کسی مایل است به توضیح واضحات و مطالب تکراری گوش فرا دهد لذا یک مبلغ موفق همیشه مطالب نو برای مخاطبان خویش بیان می‌نماید و آنان را در یک جریان مستمر فرهنگی پیش می‌برد. سخنور نامدار و شاعر خوش‌گفتار سعدی چه شیرین سروده است: سخن گرچه دل‌بند و شیرین بود سزاوار تصدیق و تحسین بود چو یک بار گفتی، مگو باز پس که حلوا چو

یک بار خوردند، بس ۲۱. پرهیز از اطاله کلام و اطناب ملال آور که باعث خسته شدن شنندگان است. رایموند و نکن گوید: «اگر شما شنندگان را ترک کنید، بهتر از آن است که شنندگان شما را ترک کنند». [۵۵]. ۲۲. مبادرت به تصحیح اشتباه بعد از وقوع. ۲۳. توقف کوتاه پس از اتمام سخنرانی برای پاسخگویی به مستمعان. ۲۴. پرهیز از بیان مطالب بی اساس و نوآوری های بی بنیاد نهراسیدن از گفتن «نمی دانم» که این سخن نشانه بزرگواری و پارسایی و نیمی از دانش است. هیچ کس از یک گوینده انتظار ندارد که همه چیز را بداند ولی امید آن را دارد که اگر چیزی را نمی داند، صادقانه بگوید نمی دانم. [۵۶]. ۲۵. اگر مجتهد نیست، در زمینه احکام فتوا ندهد زیرا در آیات فراوان از فتوای بدون علم نکوهش شده است از جمله طبق نقل تحف العقول پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «کسی که بر مردم، بدون علم فتوا دهد، فرشتگان آسمان و زمین او را لعنت می کنند». ۲۶. تذکر و نقد کار مداح تازه کار در جلسه خصوصی در صورت نیاز. ۲۷. پرهیز از خودستایی و به کار بردن کلمه «من». ۲۸. احترام به دیگر خطیبان مجلس. ۲۹. بدون وضو بر منبر قرار نگیرد. ۳۰. ذکر مصیبت در خاتمه مجلس، ولو از روی مقتل. زیرا خداوند و جبرئیل و فرشتگان و بسیاری از انبیاء روضه خوان و گریه کننده بر امام حسین علیه السلام بوده اند و ترک آن، دوری از راه خدا و فرشتگان و پیشوایان دین است. متأسفانه عدم توجه به این امر مهم که نزد ائمه علیهم السلام اهمیت فراوانی داشته، مقدمه پیدایی بعضی آفات مداحی شده است. ۳۱. صبر در راه تبلیغ دین. ادای وظیفه تبلیغ

به دلیل شرایط فرهنگی خاص حاکم بر برخی از محیطها چندان ساده نیست و قطعاً مسائل و مشکلاتی را به همراه خواهد داشت. لازمه اش تحمل سختی ها و بر خویشتن هموار کردن رنج است. آنچه را آدمی در دوران نوجوانی درباره موضوعی شنیده و به عنوان یک حقیقت و اصل مسلم پذیرفته به آسانی از آن دل نمی کند لذا برای قبولاندن نظریه صحیح به زبان و دقت بیشتر و شرح صدر احتیاج دارد و بدون صرف رقت و بردباری به موفقیت نمی رسد. افزون بر این گاه، مورد بی مهری مخاطبان واقع می شوند. ۳۲. آغاز منبر با نام نامی و یاد گرامی حضرت بقیه الله - ارواحنا فداه - و ختم مجلس با دعا و نیایش برای سلامتی و تعجیل در امر فرج آن حضرت.

نوای شاعران حسینی

توصیه های امامان اهل بیت علیهم السلام مبنی بر بزرگداشت واقعه دلخراش طف و عمق و شدت تراژدی عاشورا از عواملی است که بسیاری از ادیبان متعهد را از دوره های خفقان بار اموی و عباسی تاکنون تحت تأثیر قرار داد و عواطفشان را شعله ور ساخت و آنان سوگ سروده هایی از خود پیرامون واقعه کربلا بجای گذاشته اند. [۵۷]. شاعران پرشور آیینی با انشای اشعار نغز و بلند و دلنشین که بیانگر عزت و مظلومیت حسینی است قیام عاشورا و یاد حسین علیه السلام و مظلومیت آل علی و شهیدان راه حق و کشتگان نینوا را ترسیم می نمودند. و حکام و سلاطین اسلامی را به انتقام گرفتن از بنی امیه، که عامل حادثه هولناک طف بودند، سخت تحریک می نمودند. اگر مضمون پردازی متناسب با شأن اهل بیت و اهداف والای امامان به ادبیات عاشورا زیبایی و غنای خاص نمی بخشید، این مجالس کمتر می توانست

در جان سوگواران شور و انقلاب بر پا کند و آنان را متأثر سازد و شور درونی آنان را بر آشوبد، و شعور ناب را در آن فعال سازد. نقش شاعران بامعرفت آیینی - که خامه خویش را در جوهر، عاشورا فرو برده و مظلومیت و عشق و حماسه را با خوش ترین واژگان و شکوهمندترین سوگ سروده ها نمایانده اند - در زنده نگاه داشتن و پایایی حماسه عاشورا و ترویج فضائل اهل بیت علیهم السلام و تعمیق محبت و معرفت این اسوه های زندگی اساسی و تحسین برانگیز است و شاعران اهل بیت منزلت والایی دارند. زیرا الگوهای بی بدیل آسمانی را که خالق هستی ستوده است، مدح می نمایند. آنچه شعرای اهل بیت باید مورد توجه قرار دهند بدین قرار است: ۱. داشتن غیرت دینی و پاسخ به اشعاری که به سفارش دشمن سروده شده است. ۲. مطالعه مقاتل صحیح و تاریخ های معتبر تا شعری که انشاء می شود اتکا به متون صحیح داشته باشد. امام حسین علیه السلام را صادقانه و عارفانه توصیف کند و منزله از هون و وهن و میرای از تحجر باشد و فقط بر غم و اندوه و اشک و آه اقتصار ننموده، تصویری راستین از ستمکاری جاری شده بر علویان ارائه دهد. و از محتوای معتبر و آرمان گرا و قالب های وزین و سنگین و در عین حال زیبا و جذاب برخوردار باشد. ۳. آگاهی از تحریفات تاریخ عاشورا داشته باشد تا از گزند آفات این مسیر دور بماند. ۴. دور بودن از عقاید و افکار غلوآمیز را وظیفه خود بداند. زیرا ریشه های فکری امامیه که از قرآن کریم و سنت صحیح مایه گرفته است با تصورات غالیانه سرستیز دارد. شاعر مخلص اهل

بیت در مدح پیشوایان دین نبایستی راه افراط و زیاده روی را بیمایند و از محدوده ای که دین مبین تعیین فرموده، خارج شود. و اگر چه پیامبر اکرم و ائمه اطهار علیهم السلام انسان هایی نمونه هستند، که باید فضایل و مقامات و درجات بلند آنان را گفت و تصدیق کرد، اما افراط مقوله دیگری است که به شدت مورد نهی و نکوهش قرار گرفته است و پیشوایان با تمام تلاش خود را برای اصلاح این انحرافات و نجات آلوده شدگان به کار گرفته اند. علی علیه السلام درباره خود فرمود: «هَلَكَكَ فِي رَجُلَانِ: مُحِبُّ غَالٍ وَ مُبْغِضٌ قَالٍ؛ [۵۸] دو مرد (دو طرز تفکر) درباره من تباه و نابود شدند، (یکی) دوست افراطگرا و (دیگری) دشمنی که در دشمنی، زیاده روی نماید». آن حضرت در سخنی دیگر در پرهیز از غلو درباره اهل بیت علیهم السلام فرمود: «إِيَّاكُمْ وَ الْغُلُوَّ فِينَا؛ [۵۹] از غلو و زیاده روی درباره اهل بیت پرهیزید». امام صادق علیه السلام در ضمن روایتی فرمود: «إِنَّ قَوْمًا يَقُولُونَ مَا لَا نَقُولُ فِي أَنْفُسِنَا، نَبْرًا إِلَى اللَّهِ مِنْهُمْ؛ [۶۰] گروهی درباره ما (خاندان نبوت) چیزهایی می گویند که ما خود نمی گوئیم، از اینان بیزاری می جوئیم و به خدا پناه می بریم». امثال این گونه روایات در کتب شیعه، فراوان یافت می شود و بزرگان شیعه نیز همین روش را پی گرفته اند؛ لذا پیروان آگاه ابا عبدالله علیه السلام به گوینده ای که اشعار غیر صحیح که از آن بوی کفر و شرک استشمام می شود، استفاده می کند، اجازه نمی دهند در مجالس حسینی به اجرای برنامه بپردازد. ممکن است برخی با دستاویز قرار دادن برخی از احادیث مثل: «نَزَّلْنَا عَنِ الرَّبُّوبِيِّهِ وَ قَوْلُوا فِي فَضْلِنَا مَا

شَتُّم» [۶۱] سروده های غلوآمیز شاعران را موجه جلوه دهند، اما این پندار بر پایه درستی استوار نیست. زیرا همان گونه که یکی از فقهای عالیقدر معاصر مرقوم فرموده اند «اعتبار این حدیث محقق نیست و ضعیف است». [۶۲]. ۵. شعرش بدآموزی نداشته باشد. در بعضی یادداشت ها آمده است، شاعری زبردست و ولایی که حاجب تخلص داشت، در وصف امیر مؤمنان علیه السلام شعر نامناسب زیر را سرود: حاجب اگر معامله حشر با علی است من ضامنم، تو هر چه بخواهی گناه کنانین محبت کاذب که در این بیت ترویج شده بسیار خطرناک و چراغ سبزی برای بزهکاران است. شنونده یا خواننده اسیر دام هوس به واسطه اعتماد بر مضمون این بیت، دیگر اهمیتی به سیئات و گناهان نمی دهد و عملاً بی تقوایی و بی پروایی از خدا را پیشه خود می سازد در حالی که امام حسین علیه السلام کشته نشد که به دست ما در گناه باز باشد بلکه به شهادت رسید تا ریشه گناه سوزانده شود. جالب توجه آنکه شاعر مزبور شبی در عالم رؤیا علی علیه السلام را دید، امام به او فرمود: حاجب این چه شعری است که گفته ای؟ شاعر گفت: چگونه بسرایم؟ امام علیه السلام پاسخ داد: حاجب اگر معامله حشر با علی است شرم از رخ علی کن و کمتر گناه کن ۶. رعایت ادب و احترام به اهل بیت علیهم السلام. از آنجا که ستایشگران و شاعران آیینی در خدمت ذوات مقدس مثل اعلائی انسانیت و تندیس اخلاق هستند، بایستی در نهایت ادب و فروتنی از آنان سخن بگویند. در به کار بردن کلمات احترام آمیز نسبت به آن بزرگواران نهایت دقت را داشته و بدین سان حرمت و عصمت

آنان را پاس بدارند. و از به کارگیری عبارات خارج از شأن والای ائمه هدی علیهم السلام و مضامین واهی و یا مجعول که نوعی تحقیر و کوچک شمردن ایثارگران کربلا و نشانگر ضعف و ناتوانی و ذلت پذیری و خواهش امام حسین علیه السلام و یارانش در مقابل دشمن است و باکیان ذاتی این شخصیت استثنایی در تعارض است، جداً پرهیز کنند. در برخی موارد توجه افراطی مرثیه سرایان و نوحه خوانان به عناصر عاطفی برای گرفتن اشک از مخاطبان منجر به اشعاری بس منفعلانه از اعمال و رفتار قهرمان عاشورا در برابر دشمنانشان شده است. عالم متقی مرحوم محدث قمی نوشته است: مطلبی را که ذلت امام حسین علیه السلام و اهل بیت گران مقامش را برساند، نگویزیرا آن جناب آقا و بزرگ سرافرازان و غیرت مداران بود. جان دادن زیر شمشیر را بر خواری و ذلت برگزید و با ندای بلند و آتشین روز عاشورا فریاد کرد: «أَلَا وَإِنَّ الدَّعِيَّ ابْنَ الدَّعِيِّ قَدْ رَكَزَ بَيْنَ اثْنَيْنِ: بَيْنَ السَّلَّةِ وَالدَّلَّةِ وَهَيْهَاتَ مَنَا الدَّلَّةُ يَا أَبِي اللَّهِ لَنَا ذَلِكَ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ». [۶۳] ناپاک پسر ناپاک (ابن زیاد) مرا بر سر دو راهی نگه داشته است مرگ یا ذلت. هرگز تن به ذلت نمی دهم. هیهات که زبونی را قبول کنم. خدا آن را برای ما نمی پذیرد پیامبر و مردان با ایمان نیز از پذیرش آن ابا دارند. بر ما گمان بردگی زور برده اند ای مرگ همتی که نخواهیم این قیوداکنون که دیده هیچ نبیند به غیر ظلم باید ز جان گذشت کزین زندگی چه سوداستاد محدث متبحر حاج میرزا حسین نوری - خدا مرقدش را نور باران کند -

در «دارالسلام»، حکایتی دارد که گزیده آن چنین است: یکی از سادات اهل منبر در خواب دید، رستاخیز برپا شده است و مردم وحشت زده اند و هر کس به احوال خویش مشغول است. کارگزاران و موکلان حساب، مردم را به پای حساب می برند و با هر فردی گواه و مأمور جلیبی است، تا اینکه مرا به پای حساب بردند. در آنجا منبری بود بسیار بلند و پرپله. سید المرسلین، صلی الله علیه و آله بر بالای منبر نشسته و علی علیه السلام بر پله اول بود و مردم را حساب می رسید. همه در برابر او صف کشیده بودند. نوبت به من رسید با عتاب به من فرمود: چرا فرزند عزیزم حسین را به خواری نام بردی و او را به خواری نسبت دادی؟ من در جواب آن حضرت حیران شدم و چاره ای جز انکار ندیدم. ناگاه در بازوی خود دردی احساس کردم، گویا میخی بر آن فرو کردند. چون به پهلوی خود نگاه کردم، دیدم مردی طومار در دست دارد. آن مرد طومار را به من داد. طومار را گشودم، تمام صورت مجلس ها و منابر من در آن، به طور مفصل، ثبت شده بود. آنچه از من پرسش شده بود و من منکر گشتم در آن درج شده بود. آن خواب سبب گردید که آن سید منبر و موعظه را رها کند. [۶۴]. سید حمیری که از شاعران متعهد است روزی با جعفر بن عفان برخورد کرد، سید حمیری به وی گفت: وای بر تو آیا درباره آل محمد صلی الله علیه و آله این گونه شعر می سرایی؟ ما بالَ بَيْتِكُمْ تَخْرُبُ سَيْفُهُ وَ ثِيَابُكُمْ مِنْ أَرْدَلِ الْأَثْوَابِ چه شد خانه تان که سقفش خراب است چرا

جامه تان پست ترین جامه ها شد جعفر در پاسخ گفت: مگر غیر از این بود؟ سید حمیری با ناراحتی گفت: اگر از مدح نیکوی آنها ناتوانی، لب فروبند. آیا آل محمّد علیهم السلام، را این گونه وصف می کنند؟ من تو را معذور می دارم، طبع تو چنین است و سطح فکرت همین قدر است ولی من مدحی گفته ام که ننگ مدح تو را از دامن پاک آنان می زداید و آن این است: **أَقْسَمُ بِاللَّهِ وَ آيَاتِهِ وَ الْمَرْءُ عَمَّا قَالَ مَسِدُّ مَوْلَانِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَى التُّقَى وَ الْبِرِّ مَجْبُولُو إِنَّهُ كَانَ الْإِمَامَ الَّذِي لَهُ عَلَى الْأُمَّةِ تَفَضُّلٌ يَلْقَوْنَ بِالْحَقِّ وَ يَعْنِي بِهِ وَ لَا تُلْهِيهُ الْأَبَاطِيلُ مَشَى إِلَى الْقَرْنِ وَ فِي كَفِّهِ أَيْضَ مَاضِي الْحَيْدِ مَضُقُولَمْ شَى الْعَفْرَنَى [٦٥] بَيْنَ أَشْبَالِهِ أَبْرَزُهُ لِلْقَنْصِ الْغِلْدَاكَ الَّذِي سَلَّمَ فِي لَيْلِهِ عَلَيْهِ مِيكَالٌ وَ جِبْرِيْلُ مِيكَالٌ فِي أَلْفٍ وَ جِبْرِيْلُ فِي أَلْفٍ وَ يَتْلُوهُمْ سِرًّا فَيَلْلِيْلَهُ بَدْرٌ مَدَدًا أَنْزَلُوا كَانَهُمْ طَيْرٌ أَبَايْلُفَسَلَمُوا لَمَّا أَتَوْا حَذْوَهُ وَ ذَاكَ إِعْظَامٌ وَ تَبْجِيْلَارِي،** درباره آن بزرگان چنین باید شعر گفت سروده تو لایق تنگدستان و درماندگان است. سوگند به خدا و به نعمت هایش همانا آدمی مسؤول چیزی است که می گوید. همانا علی بن ابی طالب بر نیکی و پرهیزگاری سرشته شده است. او پیشوای هدایتگری است که بر همه امت برتری دارد. همواره سخن حق می گوید و به حق متوجه است و هیچ گاه کارهای باطل او را به خود مشغول نمی سازد. آنگاه که میدان جنگ را نیزه ها فرو گرفت و پهلوانان از آن می گریختند. او به سوی همآورد خود می رفت در حالی که شمشیری بران و صیقل خورده در دست او بود.

به شیری می ماند که در میان بچه شیران به راه افتاده و بیشه زارها او را برای شکار تهییج نموده است. او همان بزرگی است که در یک شب میکائیل و جبرئیل و اسرافیل و هزار فرشته بر او درود فرستاده اند. در شب بدر مانند طیر ابابیل آن فرشتگان برای یاری او فرود آمدند و چون در برابر علی رسیدند از روی تکریم و بزرگداشت بدرود فرستادند. جعفر، پیشانی او را بوسید و با ادب و احترام گفت: تو ای ابا هاشم به حق سرور شاعران و ما پیروان تویم. [۶۶]. بنابراین شاعران و مداحان باید شیوه شاعران پرشور شیعی چون کمیت ها، سید حمیری ها، عبد کوفی ها سید رضی ها و سید حیدر حلی ها و... را برگزینند. و شعری را که نماد حقیقت نهضت حسینی و ارزش آن باشد بسرایند و بخوانند و از خواندن اشعار ضعیف، سست و بی مدرک در مدح و رثای اهل بیت نبوت پرهیز کنند و از دروغ و جعلیات که موجب وهن مقام معصومین می شود دوری نمایند. شاعر ستایشگر بنام آیینی و مداح با اخلاص اهل بیت، جناب آقای غلامرضا سازگار (میثم) می گفت: روزی به دیدار مرحوم حجّه الاسلام علی اکبر صلح خواه متخلص به «خوشدل تهرانی» که تبیین اهداف مقدس نهضت حسینی را وجهه همت خود قرار داده بود، رفتم، گفت: حضرت امام، فرزند خود جناب حاج احمد آقا را با انعامی نزد من فرستاد و این انعام به خاطر این قطعه بود: بزرگ فلسفه قتل شاه دین این است که مرگ سرخ به از زندگی ننگین استحسین، مظهر آزادگی و آزادی است خوشا کسی که چنیش مرام و آئین استنه ظلم کن به کسی،

نی به زیر ظلم برو که این مرام حسین است و منطق دین استهمین نه گریه بر آن شاه تشنه لب کافی است اگر چه گریه بر آلام قلب، تسکین استیبین که مقصد عالی وی چه بُد ای دوست که درک آن سبب عزّ و جاه و تمکین استر خاک سرخ شهیدان کربلا خوشدل دهان غنچه و دامان لاله رنگین است [۶۷].

رسالت مقدس و بایدهای مداحی

از آنجایی که مداحی در ایام سرور و شادی و مرثیه خوانی در عزای معصومان مظلوم - که درود خدا بر آنان باد - هنری مقدس و حرفه ای بس والا و ارزشمند است و در صورتی که توأم با قصد قربت، باشد و همراه با رفتارهای خلاف شرع نباشد جزو کارهای عبادی است و برای تصدی آن شروط و قیودی وجود دارد، بر آنان که قصد پیوستن به جمع خدمتگزاران آستان والای امام حسین علیه السلام و مداحان با اخلاص اهل بیت علیهم السلام را دارند لازم است، اموری را پاس دارند تا در زمره بزرگ شماران شعائر الهی قرار گرفته، و بر ارشاد و هدایت بندگان خدا، و تبلیغ بالاترین رکن دین یعنی «محبت و ولایت» توفیق یابند و به پادشاهای فراوان دست یابند. بر آنان لازم است علاوه بر پیراستگی از بدی ها و تحصیل قداست روح و نزاهت جان و برخوردارگی از کردار نیک و اخلاق رفیع اسلامی (وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا). [۶۸] و رعایت تقوا از تمام آلودگی ها دوری کنند و به اوامر و نواهی خداوند پایبند باشند و به خاطر سالم ماندن از خطرات به خدا پناه برده

و از او کمک بخواهند. و خداوند را شاکر باشند که مهر آل علی و عشق رسول الله صلی الله علیه و آله و اهل بیت آن حضرت را به عنوان بهترین سرمایه در دلشان قرار داد، آنان را به ولایت چهارده معصوم هدایت کرد و به آنان توفیق داد تا در زئی شریف مداحان در آیند و احساس و زبان و هنر خود را در خدمت پیشوایان دین نهاد و عمری را در جهت عشق به اهل بیت علیهم السلام با حضور در جلسات مذهبی به ذکر ائمه اطهار بویژه گلگون کفن صحرای کربلا و یارانش بگذارند و قلب ها را عاشق شیدای چهره های پاک اهل بیت بسازند. از خدا بخواهند این منصب ارادتشان حفظ گردد. نماد خادمان ولایی ۱. مداح موفق برای ایفای نقش مهم مداحی قبل از اجرای برنامه می کوشد با شرکت در کلاس های مربوطه بر مجموعه ای از معارف علمی و تاریخی آگاهی پیدا کند تا معرفت خود را نسبت به ممدوحان بالا ببرد و با معرفت به منزلت واقعی آنان و توانایی برای مجلس داری به ستایشگری روی آورد. و ضمن مطالعه کتاب های معتبر در باب زندگی پیشوایان اسلام و خواندن مقاتل معتبر و استفاده از تجربیات اساتید و پیش کسوتان از متون ادبی هدفمند، اشعاری را دست مایه کار خود قرار دهد که جمال صورت را با کمال مضمون، یکجا داشته باشد و به دیگر عبارت افزون بر خصایص عاطفی و خیال، و به کارگیری صنعت های بلاغی، بار اعتقادی و پیام داشته باشد. و معرف مقام پیامبر صلی الله علیه و آله، اهل بیت علیهم السلام، حقانیت، عزت و کرامت و در عین حال مظلومیت آنان باشد. مداحان جوان می توانند نیازهای ضروری کار خود را

از مجموعه های شعری زیر برآورده سازند که مشتمل است بر مرثیه های آگاهی دهنده و متین و پرمحتوا که سراینندگان آنها ظرافت لفظ را با صلابت و اتقان معنا چون شیر و شکر در هم آمیخته اند و فراهم آورندگان در سیاحتی روحانی گوهرهای درخشان از دل دریای ادب عاشورایی به دست آورده و سخاوتمندانه تقدیم خوانندگان خویش کرده اند. مجموعه های شعری که توسط آقای احمد احمدی بیرجندی، و مجموعه هایی که به انتخاب و اهتمام آقای محمّد علی مجاهدی (پروانه)، و مجموعه هایی که به کوشش آقای محمّد علی مردانی و نیز مجموعه ای که توسط آقای حاج علی انسانی و شاعر مجاهد و هدفمند، آقای حاج صادق تائب گزینش شده است. روشن است مداحی که استاد ندیده و در جهت غنای فکری و محتوایی برنامه خویش نمی کوشد و با علمای صالح ارتباط ندارد، نمی تواند مطالبی را در اختیار مداح گذاشته اند گرانباتر باشد. و نمی تواند کلمات عربی را که گاه جابجایی یک حرکت اعراب، معنی را خراب می کند صحیح تلفظ کند. ۲. اصلاح نیت و جلب رضایت خدای مهربان یکی از مسائل با اهمیتی که برای مدیحه سرایان و مداحان توجه به آن ضروری و ارزش آفرین است پاکسازی نیت و دوری از ریا و ظاهرسازی است. چون عزاداری برای عزیزان درگاه خدا، امری عبادی (نه توصلی) است [۶۹] و عبادت بدون قصد قربت و خلوص نیت مورد پذیرش واقع نمی شود، از این رو بایسته است مداح و ذاکر اهل بیت علیهم السلام اخلاص را که جوهر، خدایی است در خود پدید آورد و فقط برای رضایت خداوند و خشنودی پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان پاک مداحی کند تا عمل بی شائبه او نزد خدا

و خلق و در پیشگاه ارواح طیبه معصومان مقبول واقع شود. در غیر این صورت هیچ تأثیری در قلوب بر جای نخواهد گذاشت و خواندنش تنها در بستر شنیدن جاری است و بس. علامه نوری طبرسی ضمن تأکید فراوان بر این مسئله می نویسد: البته (مرثیه خوانان) و روضه خوانان باید بدانند و ملتفت شوند که این عبادت، مانند سایر عبادات است و این عمل آنگاه عبادت شود که در هنگام بجای آوردن آن، جز رضای خداوند و خشنودی رسول و ائمه هدی علیهم السلام غرض و مقصدی نداشته باشد و اگر دارد، همان مجرد یافتن ثواب های موعوده و پاک شدن از گناهان مهلکه باشد که با اخلاصی در عمل منافاتی ندارد. چه عمل باز برای فرمان برداری از فرمان خود حضرت باری تعالی است که به وسیله آن، به آن ثواب ها برسد و از شر گناهانش ایمن شود. [۷۰]. ۳. قبل از اجرای برنامه با دعا و خواندن آیه الکرسی، دادن صدقه و استعاذه واقعی خود را به خدای توانا بسپارد و با استمداد از روح بلند چهارده معصوم پاک، برنامه خود را با نام خدای سبحان آغاز کند و بعد از آن درود و صلوات بر سرور عالمیان و آل پاک او بفرستد. ۴. هدف کلی او احیای امر و اندیشه امامان و ارزش های دینی، معنوی و فرهنگی و احیای روحیه جهاد و شهادت طلبی و زنده داشتن یاد و تاریخ پرشکوه نهضت حسینی و حماسه آفرینان آن باشد. و از عواطف پاک دوستداران اهل بیت و جهت دادن به آنها در مسیر تهذیب نفس و آراستگی اخلاقی نیکو به نحو شایسته استفاده کند. و در بالا بردن سطح مطالبات بانیان و

شنوندگان از کیفیت شعرها، شأنیت سبک‌ها و نغمه‌ها، تلاش کند. ۵. نغمه‌ها و سبک‌های زیبای سنتی نبایستی غناآور باشد و هیچ‌گونه شبهه و شباهتی مستقیم با نغمات لهُو و لعب نداشته باشد. مداحان، به لحاظ آنکه کارشان بر دو عنصر «صدا»، «شعر» متکی است، باید مواظب باشند غنا نخوانند زیرا در حرمت غنا میان عالمان شیعه خلاف نیست. [۷۱] و ادله منع، و عدم ثبوت مخصوص، غنا کردن در مجالس حسینی نیز حرام است و از قداست و موقعیت آن می‌کاهد. در این بند از کلام سخن یکی از علمای بزرگ را نقل می‌کنیم که فرموده است: اعانت غناء بر بکاء و تفجع ممنوع است، چه دانستی که غنا، صوت لهُوی است و لهُو را با بکاء و تفجع مناسبتی نیست، بلکه بنا بر ظاهر تعریف مشهور که او را ترجیح مطرب دانسته‌اند همچنین است، چه طرب، مطلق اختلاف حالت است و طربی که حاصل می‌شود از او اگر سرور باشد منافی تفجع است نه معین بر او، و اگر حزن باشد به جهت آن است که در نفوس حیوانیه از فقد مشتیهات نفسانیه مرکوز است نه به جهت آنچه به سادات زمان و عترت خاتم پیغمبران رسیده، بر فرض که اعانت کند توقف مستحبی یا مباحی بر امری دلیل بر اباحه او نیست، بلکه لابد باید ملاحظه دلیل حرمت کرد، اگر بود بسیار خوب و الا به حکم اصل، محکوم به اباحه خواهد شد. به هر صورت جایز نیست تمسک در اباحه به اینکه مقدمه امر غیر حرام است. و آنچه از کلام او ظاهر می‌شود که فرموده در مراثی طرب نیست، نظر به مثل مراثی

متعارفه نزد اهل دیانت است که مقصود ایشان از مرثیه جز تفعیح نیست. و گویا حادث نشده بوده در عصر او مراثی آن چنانی که اکتفا می کنند اهل لهو و خوش گذران ها از مردان و زنان به آن مراثی از حضور مجالس لهو و ضرب اعود و اوتار و تغنی به قصب و مزمار، چنانچه شایع است در زمان ما، و چنانچه خبر داده پیغمبر صلی الله علیه و آله به نظیر او در آنجا که فرموده: *يَتَّخِذُونَ الْقُرْآنَ مَزَامِيرًا*. چنانچه زیارت حضرت سید الشهداء علیه السلام سفرش از اسفار لهو و زهت شده برای کثیری از مترفین. و همانا پیغمبر صلی الله علیه و آله خبر داده به نظیر او در سفر حج و فرموده: اغنیای امت من برای زهت حج می کنند، و اوساط برای تجارت، و فقرا برای سمعه و گویا کلام آن حضرت مثل کتاب عزیز است که وارد است در موردی و جاری است در نظیر او. ۶. مداحی را وسیله کسب خویش نسازد. برگزارکنندگان مجالس حسینی ذاکر منبع الطبعی که رعایت انتساب خود را به خاندان وحی می کند و عزت نفس دارد، بسیار دوست داشته و او را بیشتر تحویل می گیرند و به عنوان گوشه ای از ارادت و عشق به ائمه هدی علیهم السلام از پرداخت وجه به آنان مضایقه نداشته و ندارند، لیکن تبدیل شدن این فرهنگ به نوعی کسب و کار سودآور و تعیین پیش شرطها و پیش پرداخت های مالی و حرفه ای شدن، وجهه مداحان عزیز را ملکوک می سازد. در حدیثی حال این گونه مردم چنین بیان شده، گفته اند: *يَطْلُبُونَ الدُّنْيَا بِأَعْمَالِ الْآخِرَةِ*؛ [۷۲] با کار آخرتی دنیا را می جویند. امام علی علیه السلام در نکوهش افرادی که از راه

استفاده بی مورد از علاقه های دینی مردم امرار معاش می کنند فرموده است: «الْمُسِيءُ تَأْكُلُ بِعِدِينِهِ حَظَّهُ مِنْ دِينِهِ مَا يَأْكُلُهُ» [۷۳] کسی که نان به دین می خورد، بهره او از دینش همان است که می خورد». تجربه نیز این واقعیت را تأیید می کند. اگر بانیان مجالس و مستمعان بینند مداحی همواره دم از پول می زند و خدای ناخواسته در رفتارش بی مبالاتی وجود دارد، عزت او از دست رفته و از نفوذ کلامش کاسته می شود و اسباب غیبت و تهمت علیه خود را نیز فراهم می سازد و این به هیچ وجه لایق شأن مداحان مذهبی نیست. چه بسیار افرادی که به واسطه عملکرد ناصحیح برخی از مداحان، از جمع این نوکرهای با اخلاص حسینی دلسرد شده اند. مرحوم آیت الله بیرجندی می نویسد: «احوط بلکه متعین آن است که شرط اجرت ننماید. چه موعظه و ذکر فضائل و مراثی اولیاء الله از عمده مستحبات است. و عمل واجب و مستحب شرعی آن است. که حق خداوند عزوجل است که آن را بجای بیاورد. پس بجای آوردن آن برای اجرت منافی با بودن آن است اداء حق الهی هر چند قصد قربت در آن شرط نباشد». [۷۴]. ۷. پذیرش دعوت بانیان بدون تبعیض. یکی دیگر از بایسته های مرثیه خوانی و ذکر مصیبت خاندان وحی این است که ذاکران و مداحان بدون تبعیض هر جا که فرا خوانده می شوند، حضور یابند و به ارادت خالصانه مردم پاسخ مثبت بدهند و بین ثروتمند و مستمند، مسؤل و غیر مسؤل، شهری یا روستایی فرق نگذارند. بوده اند مبلغان و ذاکران بزرگواری که دست رد به سینه هیچ مشتاقی ننهادند. و وقتی امر دایر شده، که در ساعتی معین

در منزل کارگر فقیری انجام وظیفه کنند یا فردی ثروتمند، فقیر را ترجیح داده اند و معتقد بودند شاید امام زمان (عج) جلسه پر جمعیت فلان هیئت را نادیده بگیرد و در کوچه پس کوچه های شهر در جلسه کهنسال مخلصی که با حضور چند نفر محفل کوچک و بی ریایی تشکیل داده شرکت نماید. ۸. احیای نام یاران امام. به یاد کرد همه یاران پاکباز و اصحاب فداکار امام حسین علیه السلام و اسیران سرافراز کربلا توجه داشته باشد. تنها به ذکر مصیبت برخی از آنان بسنده نکند، زیرا در نمایش عاشورا همه سرباز - به معنی واقعی کلمه - بودند. نقش قهرمان را تنها بعضی از اصحاب بازی نکرده اند، بلکه هر یک در جای خود و بجای خود، سرباز و قهرمان بودند. ۹. یاد کرد از منتقم حقیقی. مجالس خود را با یاد حضرت مهدی (عج) - که منتقم حقیقی واقعه کربلا است - پیوند زنند و توسل به آن حضرت و دعا برای فرج حضرتش را در برنامه خود قرار دهند. ۱۰. رعایت احترام پیش کسوتان. هر قوم و ملت و صنفی پیش کسوتانی دارد که باید از تجربیات آنها استفاده کرد و به شخصیت آنان احترام گذاشت زیرا ایشان نیز همان رسالتی را به دوش کشیده اند که او ادامه دهنده آن است مگر نه این است که قرآن می فرماید: «وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ، أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ». [۷۵]. ۱۱. نیز بایستی به گویندگان، سرایندگان، خدمتگزاران مجالس حسینی احترام بگذارد، چرا که احترام به آنان، به نوعی احترام به امام حسین علیه السلام است. ۱۲. متانت و وقار توأم با تواضع: مداح مخلص ائمه علیهم السلام در مجلس حسینی جانب متانت و وقار را نگه می دارد و از به

کار بردن عبارت های مستهجن و قبیح در جلسات شادی و سرور می پرهیزد و مخاطبان را با تعبیرهای وزین مورد خطاب قرار می دهد زیرا می داند اگر عفت کلام و ادب را در این گونه مجالس مراعات نکند، مورد احترام مردم قرار نمی گیرد و به هدف خود که افناع و ترغیب مستمعان است نمی رسد. ۱۳. مستند گویی. استوار بودن سخن براساس منابع و مآخذ قابل قبول و مورد اطمینان، خاصه در ماه مبارک رمضان. به قول حافظ: در بساط نکته دانان خودفروشی شرط نیست یا سخن دانسته گوی مرد بخرد یا خموشو زدودن مطالب ضعیف و باورهای نادرست مربوط به حادثه عاشورا. ۱۴. اندازه نگهدار که اندازه نکوست. در ذکر مصائب اندازه نگاه دارند و از خواندن روضه های دلخراش و مصیبت های بسیار فجیع پرهیز کنند. هنرمند کسی است که بتواند از کنار مصیبت رد شود و مردم را به شور آورد. «کنایه» در ذکر مصیبت بهتر از صراحت است. ۱۵. اصلاح خطا. اگر در خواندن مرثیه اشتباهی کرد، در همان جلسه و اگر نتوانست در جلسه بعد، آن اشتباه را تصحیح نماید. ۱۶. مختصر و مفید. با رعایت زمان معین، مداحی را طولانی نکند خاصه در محافل که علاقه و زمینه کمتری نسبت به مداحی در آنها وجود دارد. به تعبیر شاعر: حکیم و عاقل و دانا کسی بود که سخن به فهم گوید و کم گوید و نکو گوید [۷۶]. ۱۷. استیذان. در مجالس خصوصی بدون اذن صاحب مجلس، به مداحی نپردازد. و در مکان های وقفی که متولی شرعی دارد، از متولی اجازه بگیرد. ۱۸. دوری از غرور. گاه کثرت مستمعان یا تعریف و تمجیدهای آنان و گاه عوامل دیگر سبب

غرور مداح می شود که با دانش اندک ادعای دانایی تا عرش می کند! این روحیه اگر با تقوا و تزکیه نفس ریشه کن نشود، آفتی است بزرگ و مانع رشد و تکامل و اصلاح جان او. ۱۹. پرهیز از غلو. یکی از پی آمدهای بسیار زیان بار غلو در مقوله عزاداری، بالا رفتن ظرفیت سوء استفاده دشمنان از این گونه مراسم است؛ لذا یک مداح خوب از غلو دوری می گزیند. یعنی امام حسین علیه السلام را در جایگاه واقعی خودش معرفی کند نه کمتر و نه بیشتر، چون هر چیزی که از حد اعتدال خارج شود، موجب انحراف خواهد شد. محبت به معصومان نیز از این مطلب مستثنا نیست. همان طور که این انحراف در تاریخ رخ داد و موجب پیدایش غالیان شد. با کمال تأسف شنیده شده بعضی از مداحان به علت محبت خارج از حدی که تابع احساسات و تخیلات است، در حال مداحی از راه اصلی منحرف شده و سخنانی مطرح کرده اند که تا سر حد شرک بوده است! در این باب سخن ها دارم، ولی ناگفته اولی. برای در امان ماندن از غلو در مداحی، لازم است، همواره دیدگاه ها و نظرات مراجع عالی قدر تقلید و بزرگان حوزه علمیه را مد نظر داشته باشند و از انجام هر نوع فعالیت مغایر با اندیشه ها و دیدگاه های ایشان پرهیز کنند. ۲۰. پرهیز از به کار بردن القابی که به شدت از مقام ائمه علیهم السلام می کاهد. اغلب مشاهده می شود مداحان یا مرثیه سرایانی که به منظور عظمت دادن به حضرت امام زمان (عج) در مدیحه سرایی ایشان را به لقب «اعلی حضرت» می خوانند. این دلیل بر این است که فرهنگ و واژگانی این مدیحه سرا آنچنان محدود است

که تصور نمی تواند بکند که همان لقب «امام» هزارها بار والاتر و بالاتر از این نوع القاب ساخته شده به دست بادمجان دور قاب چینان درباری است و هرگز در شئونات این حضرات مقدس نیست که حضرت رضا ثامن الائمه علیه السلام را شاهنشاه بخوانند، در حالی که مرتبه شاهی بسی نازل تر از مقام امامت و ولایت است. [۷۷] همین جا باید افزود که کاربرد نامناسب اسامی معصومان در مداحی های امروزی موجب هتک حرمت امام و وهن عزاداری هاست. ۲۱. برپایی مجالس. مدیحت پرداز اهل بیت علیهم السلام نه تنها در جلساتی که دیگران تشکیل می دهند با اخلاص شرکت می کند و به هنگام استماع روضه حالت بکاء یا تباکمی می یابد بلکه خود نیز در صورت توان اقدام به تشکیل جلسات به مناسبت ولادت و شهادت پیشوایان دینی می نماید و از وعاظ فاضل دعوت به عمل می آورد. و نیز در صورتی که مجلس نداشته باشد پای سخنان گوینده مجلس می نشیند. ۲۲. تنفر از تملق گویی. مداح چاپلوس کسی است که به انگیزه طمع برخلاف عقیده باطنی خود، لب به تمجید از صاحب مجلس می گشاید و با ثناگویی نابجا، شخصیت و ارزش انسانی خود را پایمال می کند. بنابراین یک مداح خوب اگر در مواردی لازم است از صاحب مجلس و دست اندرکاران مجلس روضه خوانی و خدمات مفید و انسانی آنها از باب «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ» [۷۸] تشکر کند، حد اعتدال را مراعات کرده از افراط و گزاف گویی و تعریف های غیر واقعی و توصیف های اغراق آمیز و چاپلوسی های گدامنشانه اجتناب نمایند که از علی علیه السلام روایت کرده اند: «كَثْرَةُ الثَّنَاءِ مَلَقٌ يُحْدِثُ الزَّهْوَ وَيُذِنِي مِنَ الْعِزَّةِ» [۷۹]

از زیاده روی در مدح دیگران، چابلوسی است که تکبر را به دنبال دارد. و شخصیت انسان را پایین می آورد. ۲۳. پرهیز از سوگند. خداوند حمید در قرآن مجید می فرماید: «وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ» [۸۰] خدا را در معرض سوگندهای خود قرار ندهید. امام صادق علیه السلام فرمود: «وَلَا تَحْلِفُوا بِاللَّهِ صَادِقِينَ وَكَاذِبِينَ». [۸۱]. به خدا سوگند مخورید چه راستگو باشید و چه دروغگو. زیرا قسم خوردن به الله جز برای اثبات حق در محکمه قضایی مکروه یا حرام است. ۲۴. دعوت میزبان خوشنام را در روستاها برای میهمانی بپذیرد. ۲۵. با طرح مسائل اختلاف انگیز خود را درگیر اختلافات دیگران نکند. ۲۶. در حرکت های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی دقت کند که به دم یا قلم و قدم از سداد و وداد اعراض نکنند و خلاف شأن عمل نکنند و از زی ذاکران اهل بیت خارج نشود. ۲۷. هیئت ظاهری این طایفه جلیل، با مکانت او هماهنگ باشد. ۲۸. مداح باید کوشش کند از مواضع تهمت دوری گیرند، که گفته اند: «إِتَّقُوا مَوَاقِفَ الرَّيْبِ». در صورت عدم اجتناب از زمینه سازی اتهام خود و عموم مردم به خاطر سوء تفاهمی که پیدا می شود گرفتار سوء ظن و دیگر گناهان خواهند بود. ۲۹. پوشیدن لباس سیاه در دو ماه عزا (محرم، صفر)، دست کم در دهه محرم، بویژه روزهای تاسوعا و عاشورا. ۳۰. مراقب باشند که آلت دست و وسیله اجرای مقاصد پست مغرضان و مفسدان و افراد فرصت طلب واقع نشوند و در حدود وظایف و تکالیف شرعیه خود به مداحی بپردازند. ۳۱. تکرار و تمرین داشته باشد تا مرثی و اشعار در ذهنش نقش ببندد و بتواند خود را تحت مراقبت های لازم قرار دهد. ۳۲.

به مناسبت بخواند. ۳۳. خصوصیات منطقه ای و جغرافیایی منطقه ای که برای مداحی به آنجا می رود بشناسند و اهتمام به شکسته نشدن سنت های صحیح اجتماعی داشته باشند. ۳۴. مداحان عزیز که در منظر و مرآی مردمان وابسته به مکتب امام حسین علیه السلام شناخته می شوند، باید الگو و سمبل همه خوبی ها باشند. درست به خاطر همین وابستگی مردم انتظار دینداری تام و تمام از آنها دارند. از این رو آنان بیشتر از دیگران باید پایبند به دستورات و تعالیم اسلام باشند. گناه آنان با دیگران فرق دارد. زیرا هرگاه اینان بد عمل نمایند، خطر سست شدن مردم کم ظرفیت و کاهش پایبندی آنان به عزای امام حسین علیه السلام و حتی رویگردانی از اسلام جدی است. مردم نیز متوجه باشند که نمونه های فاسدی که در جمع مداحان وارد شده اند به ماهیت حقیقی آنها پی برده و آنها را به حساب دین و امام حسین علیه السلام نگذارد. ۳۵. انتقادپذیری انتقادناپذیری نشان عجب و خودخواهی و دلیل کم دانشی است لذا مداحان مخلص به انتقاد صحیح به شیوه کارش با کمال میل توجه کرده و در صدد رفع نواقص برمی آیند و برای نظر، انتقاد و پیشنهاد مردم ارزش و احترام قائل می شوند. ۳۶. بی تکبر باشد تا مردم جذب او شوند. ۳۷. دارای اخلاق نیکو باشد. اخلاق نیکو از عوامل بسیار مؤثر در اثرگذاری پیام های مداحی است.

پاورقی

[۱] نک: صحیح بخاری، ج ۱، ص ۱۵۸، کتاب الجنائز، باب قول النبی انابک المحزون، و ص ۲۰۴، کتاب اصحاب النبی، باب مناقب خالد بن ولید؛ طبقات ابن سعد، ج ۳، ص ۱۱، مغازی واقدی، ج ۱، ص ۳۱۷ - ۳۱۵؛ تاریخ طبری، ج ۲، ص ۲۱۱، سیره ابن هشام،

ج ۳، ص ۹۹، الاستیعاب، ج ۱، ص ۳۱۳؛ انساب الاشراف، ج ۲، ص ۴۳؛ السیره الحلبیه، ج ۱، ص ۴۶۱.

[۲] مسند احمد حنبل، ج ۲، ص ۴۰؛ طبقات ابن سعد، ج ۲، ص ۱۱، جواهر الکلام، ج ۴، ص ۳۶۴.

[۳] انساب الاشراف، بلاذری، ج ۲، ص ۲۷۶، الاستیعاب، ج ۴، ص ۲۳۸، اخبار مکه، فاکهی، ج ۳، ص ۸۰.

[۴] السیره النبویه، ج ۳، ص ۱۷۱.

[۵] الفقه علی المذاهب الاربعه، ج ۱، ص ۵۰۲.

[۶] به آورده فقیه نامی ملا احمد نراقی رحمه الله برخی فقها و مفسران را عقیده بر آنست که آیه ۳۲ مجادله «و من یعظم شعائر الله فانها من تقوی القلوب» عمومیت و شمول دارد. عواید الایام، ص ۳۱.

[۷] نمونه را نک: تاریخ طبری، ج ۳، ص ۳۴۲، الاغانی، ج ۲۴، ص ۱۶۳؛ العقد الفرید، ج ۴، ص ۳۸۳.

[۸] المنتظم، ج ۷، ص ۱۵، آل بویه از فقیهی، ص ۴۶۶؛ تاریخ الاسلام ذهبی، ذیل حوادث سال ۳۵۲؛ تاریخ ابن الوردی، ج ۱، ص ۲۸۰، عضدالدوله، ص ۱۱۹.

[۹] خطط، ج ۱، ص ۴۲۷، چاپ بولاق؛ فاطمیان در مصر، ص ۱۱۶.]

[۱۰] نک: الفرق بین الفرق، ص ۳۶، ابن تیمیه، القرآن و السیف، المنتخب من مدونات التراث، ص ۳۷۲، بدایع الوقایع، ۱۳۵۶؛ النقص، ص ۳۷۳ - ۳۷۰؛ شیخ محمود شلتوت طلایه دار تقریب، ص ۳۰.

[۱۱] از باب نمونه تنها در کتاب شناسی امام حسین علیه السلام اثر آقای نجفقلی حبیبی ۸۷۸ عنوان کتاب درباره حسین بن علی علیه السلام معرفی شده است و نیز نک: کتاب شناسی تاریخی امام حسین علیه السلام از محمد اسفندیاری و کتاب شناسی اختصاصی امام حسین علیه السلام از حشمت الله

[۱۲] عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۶۰؛ بحار الانوار، ج ۳۶، ص ۲۰۵، ج ۹۴، ص ۱۸۴.

[۱۳] بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۲۶۱، صحیح ترمذی، ج ۲، ص ۳۰۷؛ صحیح ابن ماجه، باب فضائل اصحاب رسول خدا صلی الله علیه وآله؛ مستدرک الصحیحین، ج ۳، ص ۱۷۷؛ فضائل الخمسه، ج ۳، ص ۲۶۲.

[۱۴] آغاز اسلام به وسیله محمد صلی الله علیه وآله، و بقاء آن به همت حسین علیه السلام می باشد.

[۱۵] نیز نک: صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۱۷۳.

[۱۶] دور المنبر الحسینی فی التوعیه الاسلامیه، ص ۱۱۳ - ۱۱۲؛ منهج فی الانتماء المذهبی، ص ۳۲ - ۳۱؛ لقد شیعی الحسین علیه السلام، ص ۶۵ - ۶۳ و ۳۱۵ - ۳۱۳؛ آنگاه هدایت شدم، ص ۹۸-۹۶ به نقل از واقعه عاشورا و پاسخ به شبهات.

[۱۷] نک: صحیفه نور، ج ۲، ص ۱۱ و ج ۱۶، ص ۲۱۹ و ج ۱۷، ص ۲۵۵.

[۱۸] زندگی آیت الله بروجردی، ص ۱۴۶.

[۱۹] نک: راه و رسم تبلیغ، کبریت احمر.

[۲۰] نک: عیون اخبار الرضا علیه السلام، ص ۳۶۸؛ الامالی، ص ۲۱۴؛ معاهد التنصیص، ص ۱۶؛ الغدیر، ج ۲، ص ۱۹۲۰ - ۱۹۳، ۳۶؛ نفس المهموم؛ مثیر الاحزان، ص ۴۴؛ ادب الطف، ص ۵۳ - ۵۲.

[۲۱] وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۱۴، ص ۵۹۴-۵۹۲؛ رجال کشی، ج ۳، ص ۱۸۷؛ بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۱۸۳.

[۲۲] نمونه هایی از سوگ سروده های معصومان علیهم السلام در این منابع آمده است: سفینه البحار، ج ۳، ص ۳۰۴ - ۳۰۲؛ ادب الطف، ج ۳، ص ۳۰۴ - ۳۰۰ و ج ۷، ص ۶۲۱ - ۶۲۰؛ روائع الاشعار من دیوان الائمه الاطهار، ص ۴۱۷ - ۳۹۸، ۴۰۲ - ۳۹۵.

[۲۳]

نک: البكاء للحسين عليه السلام از مير جهانی.

[۲۴] نک: بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۴۳۴. تباهی یعنی خود را به گریه واداشتن و تعاون و همراهی و همیاری در آن.

[۲۵] امالی شیخ صدوق، ص ۱۱۲.

[۲۶] بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۶. ج ۱۰۱، ص ۱۰۳ به نقل از عیون الاخبار، ج ۱، ص ۲۹۹ و امالی صدوق، ص ۱۲۹.

[۲۷] درباره این موضوع در کتاب راهیان کوی یار سخن گفته ایم. نیز نک: نورالعین فی المشی الی زیاره قبرالحسین علیه السلام.

[۲۸] نک: الارض و التربه الحسينیه، ص ۳۲؛ مقتل الحسين علیه السلام از مقرر، ص ۱۳۱.

[۲۹] نک، تاریخ النیاحه علی الامام الشهید، ص ۱۲۰؛ المجالس السنیه، ج ۵، ص ۱۲۳.

[۳۰] درست است که فرهنگ عاشورا که گنجینه عظیمی برای جستجوی اسلام ناب است اما به دست دشمنان دانا و دوستان نادان دچار آفت شده و منبر گرانقدر با همه ظرفیت هایش در اختیار بعضی از مداحان و سخنرانانی قرار گرفته که یا از توان علمی قبل اتکایی برخوردار نیستند یا به هیچ روی، مصالح جهان اسلام و نظام اسلامی را نمی شناسد و پاس نمی دارند! و مدیریت آیین عزاداری گاه در دست کسانی افتاده است که نه با حقایق دینی آشنایی عمیق دارند و نه اوضاع زمانه و مصالح مهم تر را می شناسند. و بهره برداری غلط و بسنده کردن به گریستن و گریاندن آن هم به هر نحوی و با استفاده از هر امکانی ولو غیر شرعی در خور مجالس حسینی نیست، اما باید قبول کرد که این امور دلیل نمی شود که اصل آن و نقش هدایتگرانه و ظرفیت بهره برداری آن را نادیده بگیریم و از مجالسی

که می تواند سازنده باشد جلوگیری کنیم. بلکه لازم است زعمای ذاکران، مداحی را تحت تشکیلات مخصوصی درآورند و آگاهان و آگاهی بخشان با آشنایی به وظائف خود محتوای این برنامه ها را به نفع مکتب تشیع و آرمان شهیدان تغییر دهند و از این فرصت گرانبها که بیش از هر موقعیت دیگری، شیفتگان اهل بیت را گرد هم می آورد، و دل های آنان را نرم و پذیرای مواعظ و معارف می نماید، در جلوگیری از مفسد فردی و اجتماعی مسلمانان و تجهیز نیروهای مردمی در راه دفاع از مرزهای جغرافیایی و دین مسلمانان بهره کافی بگیرند و در قبال موارث عظیم و گرانقدر عاشورا رفتارهای بسامان تر و سنجیده تری صورت دهند تا دشمنان فرصت طلب شیعه نتوانند از آن استفاده سوئی ببرند و این نور را خاموش کنند. مرجعیت شیعه می تواند در نظارت بر این راه مؤثر باشد.

[۳۱] امالی صدوق، مجلس ۲۷؛ بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۵؛ عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۳۰۰ - ۲۹۹.

[۳۲] وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۰۱.

[۳۳] سوره مجادله، آیه ۱۱.

[۳۴] وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۰۹.

[۳۵] سوره مائده، آیات ۷۹ - ۷۸.

[۳۶] امالی صدوق، مجلس ۲۷، ح ۴.

[۳۷] بزرگی گفته است: «اخلاص آن است که چون عمل کنی، دوست نداری تو را بدان یاد کنند و... بزرگ دارند. و طلب نکنی ثواب عمل خویش از هیچ کس، مگر از حق تعالی». تذکره الاولیاء، ص ۴۱۲.

[۳۸] نک: الشعائر الحسینیه فی المیزان الفقهی از عبدالحسین حلی، تحقیق نزار حائری، ص ۲۱۲-۲۱۱.

[۳۹] این جوابیه، در تاریخ پنجم ربیع الاول سال ۱۳۴۵ مرقوم شده است. نک: فتاوی علماء الدین

حول الشعائر الحسينيه، ص ۲۴ - ۲۱.

[۴۰] زیارت عاشورا، بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۲۹۵.

[۴۱] تراکت عبارت است از کاغذهایی در یک قطع که جملات یا طرح هایی بر آن نقش بسته است.

[۴۲] خداوند در قرآن مجید منصب عظیم و عظمی را به رسول خدا صلی الله علیه و آله اعطا نموده و فرموده: قل انما اعظکم بواحد (سوره سبأ، آیه ۴۶)؛ ادع الی سبیل ربک بالحکمه و الموعظه الحسنه (سوره نحل، آیه ۱۲۵).

[۴۳] سوره اسراء، آیه ۳۶.

[۴۴] من نصب نفسه للناس اماما فليدا بتعليم نفسه قبل تعليم غيره، و ليكن تأديبه بسيرته قبل تأديبه بلسانه، و معلم نفسه و مودبها احق بالاجلال من معلم الناس و مودبهم. نهج البلاغه، حکمت، ج ۷۳. سعدی گوید: راستی کردند و فرمودند مردان خدای ای فقیه اول نصیحت گوی نفس خویش را.

[۴۵] سوره بقره، آیه ۴۴.

[۴۶] سوره مریم، آیه ۴۱، سوره تحریم، آیات ۵ و ۵۹ - ۵۶، سوره یوسف، آیه ۴۶.

[۴۷] سفینه البحار، ج ۲، ص ۴۷۳.

[۴۸] جامع السعادات، ج ۲، ص ۱۷ - ۳.

[۴۹] سفینه البحار، ج ۲، ص ۴۷۳.

[۵۰] سوره ق، آیه ۱۸.

[۵۱] مجموعه ورام، ج ۲، ص ۵۵؛ امالی شیخ طوسی، ج ۲، ص ۱۴۳.

[۵۲] صابر همدانی، حسین پیشوای انسان ها، ص ۵۳.

[۵۳] غیبت (نعمانی)، ص ۳۴.

[۵۴] لؤلؤ و مرجان، ص ۱۴.

[۵۵] عطر اندیشه های بهاری، حسین سیدی، ص ۱۳۵.

[۵۶] وَلَا يَشِيْتَجِيْنَ أَحَدٌ مِنْكُمْ إِذَا سِيَّلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ لَا أَعْلَمُ، نهج البلاغه صبحی صالح، حکمت ۸۲؛ غرر الحکم، ص

[۵۷] استاد جواد شبر، بخشی از مرثی سیدالشهداء را

در فرهنگی قطور به نام ادب الطف در زیاده از یازده جلد فراهم آورده است.

[۵۸] نهج البلاغه، صبحی صالح، حکمت ش ۱۱۷. و چاپ فیض الاسلام، حکمت ش ۱۱۳.

[۵۹] غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۲۴.

[۶۰] بحار الانوار، ج ۲۵، ص ۲۸۶.

[۶۱] اللمعه البيضاء فی شرح خطبه الزهراء علیها السلام، ص ۶۴.

[۶۲] ولایت تکوینی و ولایت تشریحی، از آیت الله صافی گلپایگانی.

[۶۳] مثير الاحزان، ص ۵۵؛ تحف العقول، ص ۱۷۱؛ مقتل خوارزمی، ج ۲، ص ۷ و ۸.

[۶۴] دارالسلام، ج ۲، ص ۲۳۴.

[۶۵] اسدُ عَفَرَنی: ای شدید.

[۶۶] دیوان السید الحمیری؛ چاپ دار صادر بیروت، ص ۱۳۲ - ۱۳۱ و الغدیر، الجزء الثانی (جلد ۳ چاپ جدید)، ص ۳۸۲.

[۶۷] دیوان خوشدل تهرانی، ۷۴۵؛ اشک خون، ص ۲۲۱.

[۶۸] سوره فصلت، آیه ۲۳: چه کسی خوش گفتارتر است از آن کسی که به سوی خدا دعوت کند و عمل شایسته انجام دهد.

[۶۹] نک: اکسیر السعاده فی اسرار الشهاده از فاضل دربندی، ص ۲۲-۱۷.

[۷۰] لؤلؤ و مرجان، ص ۱۴.

[۷۱] نک: کافی، ص ۴۳۱، ج ۴ و ۵، ص ۴۳۴، وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۳۰۵ - ۳۰۳، ح ۲۲۵۹۹، ۲۲۵۹۴ و ۲۲۶۰۰؛ تهذیب،

ح ۶، ص ۱۰۱۸ - ۳۵۶، ص ۳۵۷، ح ۱۰۱۰۲۰ - ۱۰۱۱۹، استبصار، ج ۳، ص ۶۱، ح ۲۰۳؛ عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۱۲۸؛

من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۵۸. شیخ طوسی در خلافتی و ابن ادریس در سرائر، ج ۲، ص ۲۲۲، با جمعی دیگر در تحریم

مطلق غنا نقل اجماع کرده اند و جمعی مانند محقق در شرایع الاسلام، ج ۲، ص

۱۰، و علامه درالتحریر، ج ۱، ص ۱۶۱ - ۱۶۰، قواعد الاحکام، ج ۱، ص ۱۲۰ و شهید ثانی در الروضه البهیة، ج ۳، ص ۲۱۳ - ۲۱۲، تصریح به شمول تحریم غنا در قرائت قرآن و مطلق شعر فرموده اند و به مقتضای عموم احادیث.

[۷۲] بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۶۳.

[۷۳] همان، ج ۷۸، ص ۶۳.

[۷۴] کبریت احمر، ص ۳۷.

[۷۵] واقعه، ۱۱ - ۱۰.

[۷۶] کلیات سعدی، ص ۱۶۴.

[۷۷] هگمتانه تا همدان، ص ۴۰۰.

[۷۸] آنکه از آفریده تشکر نکند، شکر آفریدگار را هم به جا نیاورده است.

[۷۹] غرر الحکم، ۵۶۳.

[۸۰] سوره بقره، آیه ۲۲۴؛ تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۲۱۸.

[۸۱] وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۳۷.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

